

Häckeberga naturreservat 1976-2015 – en uppföljning och framåtblick

Marie Herner Hällström
Magisterarbete i Naturvård
VT2015
Handledare Eva Waldemarson
Biologiska institutionen
Lunds universitet

LUNDS
UNIVERSITET

Innehållsförteckning

	Sid
Abstract	4
Introduktion	4-7
Bakgrund	5
Skötselplan för Häckeberga naturreservat	5
Detaljerade skötselrekommendationer	6
Allmänna skötselrekommendationer	6
Skötselaktörer	6
Tillsyn och uppföljning	7
Material och metod	7-21
Motivering och mål för reservatets inrättande	8
Lagtexter till skydd för värdefull natur - Naturvårdslagen och Miljöbalken ..	9
Skyddsformen Naturreservat	9
Flera skyddade naturområden i Häckeberga naturreservats närområde	10
Häckeberga naturvårdsområde	10
Övriga naturreservat i och vid Häckeberga	10
Naturreservat som även är Natura 2000-områden	11
Andra skyddsformer för natur, kultur och fritidsliv i reservatets närområde ..	11
Riksintressen	12
Riksintresse för Friluftsliv	12
Riksintresse för Naturvård	12
Riksintresse för Kulturmiljö	13
Länsstyrelsen Skånes naturvårds- och kulturmiljöprogram	13
Länsstyrelsen Skånes naturvårdsprogram för fd Malmöhus län	13
Länsstyrelsen Skånes kulturmiljöprogram	13
Historisk markanvändning i Häckeberga	14
Nutida markanvändning och intresser i Häckeberga	15
Jakt	16
Mountainbike-cykling	17
Promenader och jogging – bland annat längs Skåneleden	17
Skogsbruket	18
Slottet	19
Besökare till naturreservatet	19
Information om reservatet	19
Lunds kommun och Häckeberga naturreservat	21

Resultat	22-45
Skötselområdenas utveckling mot uppsatta mål	22
Områden där målen inte uppnåtts	23
Körskador på marken till följd av avverkning	30
Andra utmaningar och problem att åtgärda inom naturreservatet	32
Otrygghet vid jakt	32
Beskrivning av de besökare som besvarat min enkät i reservatet	32
Slitage, otrygghet och skador på skogen t f av ökad mountainbike-cykling	35
Generellt behov av underhåll av stigar	38
Önskemål vid vindskyddet	38
Skrot från tidigare markanvändning samt nedskräpning	39
Information om reservatet	40
Bristfälliga kartor och otillräcklig skyltning	41
Bristande tillgänglighet	43
Önskemål om förslag på aktiviteter	44
Yngre besökare i reservatet	44
Diskussion och rekommenderade åtgärder	46-57
Utmaningar med de många olika skyddsformerna	46
Naturvärden	46
Friluftsliv	47
Cykling	47
Jakt	48
Rekommenderade åtgärder	48
Åtgärder för att minska skador på reservatet	49
Städa bort skräp från tidigare markanvändning	49
Undvik i möjligaste mån att ta ut virke då marken är mjuk och sank	49
Förstärk stigar på platser som är sank eller utsatta för stort slitage	50
Åtgärder för ökad information	50
Vid Jägarehusinfarten	50
Vid vindskyddet vid Allmänningen	52
Om den nya utsiktspunkten i reservatet	52
I hela reservatet	52
Skåneledsmarkeringar och övriga stigmarkeringar	54
Information på webben samt på andra språk	54
Åtgärder för att skydda naturvärden ytterligare	54
Beredskap för framtiden	55
Referenser	58-65

*”Häckeberga, skogar, höjder
vittnen till min barndoms fröjder
Furudungar, björkehagar,
kända sen min barndoms dagar
Ås, beklädd med en och ljung,
älskad sen min själ var ung
Ljusa barndomsminnen färga
Häckeberga”*

Lina Gren-Nilsson (1860-1946)

Abstract

Häckeberga Nature Reserve, in the eastern part of the municipality of Lund, Sweden, was established in April 1976, in order to preserve the area’s varying and rich nature, and to facilitate human recreation. The aim of this master thesis is to explore how well the goals with the nature reserve protection have been met, how the management of the reserve has been carried out and to suggest improvements for the future. I have found that the nature values from the 1970’s in general remains and that the sub-areas are on their way to develop towards the goals. However, the nature reserve’s management plan needs to be updated to include more thorough descriptions of the species in the sub-areas, and should try to take into account possible future climate-change. Increased mountain biking through the area has become a challenge since it conflicts with other recreation and may lead to damage on tree-roots and paths.

Introduktion

Det är nu snart 40 år sedan Häckeberga naturreservat bildades. Årliga uppföljningar görs av reservatet i möten mellan markägaren och Länsstyrelsen Skåne, men någon grundläggande studie över hur väl reservatet utvecklas mot de mål som är uppsatta i skötselplanen från 1987 har inte gjorts.

Jag har själv redan innan arbetet med detta magisterarbete påbörjades bott i närheten av reservatet under många år och därför följt det på nära håll. Naturen tycks till största delen må bra, och mängden besökare i reservatet har de senaste åren ökat; särskilt antalet besökare på mountain-bikes. Jag har dock observerat hur slitaget på stigarna ökat allt mer i takt med den ökade cyklingen, och också sett att många skyltar i området börjar bli mycket slitna. I samband med avverkning av skog i reservatet har körskador på marken uppkommit på flera ställen.

Jag ville därför titta närmare på hur reservatet sköts, vilka målen är, om de uppnåtts helt eller delvis, samt se hur väl skötselplanen kunnat efterlevas. Genom att dokumentera reservatets olika delar hoppas jag kunna bidra till att man i framtiden kan jämföra med hur reservatet såg ut våren 2015, och lättare kunna följa upp utvecklingen i de olika delområdena.

Bakgrund

Naturreseptatet Häckeberga ligger i östra delen av Lunds kommun i Skåne, på Romeleåsens slutning, ca 18 km sydost om Lund stad och strax intill Genarp samhälle.

Reservatet avsattes i april 1976 och är 167 ha stort (Länsstyrelsen Malmöhus län, 1987). Det ligger inom Häckeberga Gods ägor som rymmer stora naturvärden och som totalt uppgår till 4600 ha.

Mer än hälften av godsets marker täcks av skog, 2700 ha. Cirka en fjärdedel av ägorna, 1400 ha, är åker eller betesmark, och resterande delar utgörs av vatten, tomter och övrig mark (Häckeberga säteri, 2014). Godset har anor från 1300-talet och möjligen ännu längre tillbaka i tiden. Det har alltså funnits redan på den tid då Skåne var danskt, och hävden av marken i Häckeberga har under många hundra år planerats av godset som därför haft, och fortsatt har, ett stort inflytande på hur naturen ser ut idag.

När naturreseptatet inrättades ingick staten avtal men den dåvarande mark- och godsägaren Rurik Tham om att delar av reservatet ”*disponeras av staten för naturvårdsändamål med nyttjanderätt och full förfoganderätt under en tid av 50 år fr o m 1974-08-13*”. Dessa delar skulle förvaltas och skötas av dåvarande Domänverket. Resten av reservatet var fortfarande markägarens att disponera, men skulle skötas och förvaltas av markägaren i samråd med Domänverket.

Idag förvaltas godset av driftsbolaget Häckeberga säteri AB, vars ägare är Henrik Tham (Häckeberga säteri, 2014). Tillsynen av reservatet görs av Jörgen Nilsson som arbetar vid Länsstyrelsen i Skånes naturvårdsenhet i Malmö.

Skötselplan för Häckeberga naturreseptat

Det räcker inte att avsätta skyddad mark och sätta upp mål för att bevara skyddsvärda naturmiljöer, utan man måste också komma överens om hur marken ska skötas för att värdena ska bibehållas och målen uppnås.

Länsstyrelsen Skåne uttrycker det så här i sin ”Utflyktguide till Skånes naturreseptat”:
”*Skydd av natur innebär därför att vi inte bara ska skydda värdefulla områden för framtiden utan också att vi måste sköta om de skånska naturreseptaten så att de livsviktiga miljöerna inte försvinner*” (Sandell, 2013).

Ansaret för Häckeberga naturreseptats skötsel och markanvändning delas mellan markägaren, länsstyrelsen och staten. Överenskommelsen om vem som ansvarar för vad, samt hur olika delar av marken i reservatet ska användas anges i en ”skötselplan”.

Efter att naturreservatet inrättades i april 1976 tog Länsstyrelsen i samråd med markägaren fram ett förslag till en sådan skötselplan 1977. Förslaget utmynnade i en utarbetad skötselplan 1982, vilken sedan fastställdes fem år senare, i maj 1987.

Detaljerade skötselrekommendationer

Skötseln av reservatet specificeras i skötselplanen med hjälp av en indelning som delar upp naturreservatet i 40 skötselområden. För varje skötselområde finns en kort nulägesbeskrivning från 1987, mål för skötselområdet, istandsättningsåtgärder, underhållsåtgärder samt en uppgift om vem av markägaren eller staten som ansvarar för skötseln (Länsstyrelsen Malmöhus län, 1987).

Allmänna skötselrekommendationer

Utöver de detaljerade åtgärder som anges för respektive skötselområde finns även allmänna rekommendationer kring hur reservatet i stort bör skötas (Länsstyrelsen Malmöhus län, 1987).

Ett exempel på sådana allmänna rekommendationer är instruktionen för vård av skogsområden:

”Avverkning skall ske så att skador på mark och vegetation blir så små som möjligt. Uppkommer ändå allvarliga körskador skall dessa lagas. Bokskogen skall skötas med så lång omloppstid som möjligt. Fuktlövskogen längs Höje å, vid bäckar och andra fuktstråk skall i största möjliga utsträckning lämnas orörd av faunavårdshänsyn.”

Skötselaktörer

1987, då skötselplanen fastslogs, var Domänverket som statens förlängda arm ansvarig för skötseln av delar av reservatet. Domänverket ombildades till aktiebolaget Domän AB 1992, som i sin tur fusionerades till Assi Domän AB 1993, ur vilket Sveaskog AB bildades i slutet av 1990-talet (Näringsdepartementet, 2002).

Sveaskog AB är dock inte inblandade i någon skötsel av Härkeberga naturreservat, utan nu anlitar Länsstyrelsen markägaren för all gallring, avverkning och nyplantering i reservatet (Nilsson, Länsstyrelsen Skåne, 2015, muntligen).

Markägaren, Härkeberga säteri, anlitar i sin tur entreprenörer om de inte har egen personal tillgänglig. Enligt Länsstyrelsen är det en förbättring att markägaren utför skötseln, jämfört med förut Domänverket, genom att markägaren känner till markerna väl och kan bedöma när det är lämpligt ur vädersynpunkt att genomföra olika åtgärder.

Även området vid Vattenmöllan och slätter av vissa gräsytor sköts nu av Härkeberga. Tidigare utfördes det av olika entreprenörer som upphandlades av Länsstyrelsen från år till år (Nilsson, Länsstyrelsen Skåne, 2015, muntligen). Länsstyrelsen har också anlitat Skogsstyrelsen för slätter. Skogsstyrelsen har utfört slättern med hjälp av ett program där långtidsarbetslösa fått sysselsättning (Nilsson, Länsstyrelsen Skåne, 2015, muntligen).

Tillsyn och uppföljning

I skötselplanen finns ingen skrivning om hur ofta, på vilket sätt eller av vem skötselplanen ska följas upp, men enligt Länsstyrelsen följs skötselplanen upp årligen vid möten mellan Länsstyrelsen och markägaren, och vid behov görs besök på plats i reservatet i anslutning till mötena. Länsstyrelsen kan även besöka reservatet vid enstaka tillfällen för att följa upp t ex mer omfattande avverkning (Nilsson, Länsstyrelsen Skåne, 2015, muntligen).

Material och metod

Förutom genomläsning av Länsstyrelsens beslut från 1976 om inrättande av reservatet, samt av skötselplanen från 1987, har jag läst in mig på lagtexter som definierar skyddsformen naturreservat och andra skyddsformer som förekommer i Häckebergaområdet i stort.

Jag har också läst igenom beskrivningar av dessa andra skyddade områden i närheten för att kunna ge en mer heltäckande bild av det område Häckeberga naturreservat ingår i. Jag har satt mig in i delar av den historiska markanvändningen genom att läsa lokalhistoriska skildringar. Jag har genomströvat reservatet regelbundet, minst en gång per vecka från mitten av december 2014 till juni 2015 för att bli bekant med naturens skiftningar, förutsättningar för friluftsliv och besöksfrekvensen.

Jag har dokumenterat Häckeberga naturreservat ingående med hjälp av fotografering, och för vart och ett av de 40 skötselområden som utgör reservatet (Appendix 1) har jag jämfört den beskrivning av området från 1987 som finns angiven i skötselplanen, men områdets utseende idag.

Jag har även intervjuat markägaren Henrik Tham per telefon och träffat Jörgen Nilsson vid Länsstyrelsen Skånes naturvårdsenhet.

Enkäter till besökare delades ut vid tre platser i reservatet under perioden mars till maj. Frågorna, som fanns både på svenska och engelska, placerades i brevlådor med frågetecken på, och svaren lämnades i brevlådor med utropstecken på (Fig 1). Brevlådorna sattes upp i anslutning till naturreservatskartorna vid Vattenmöllan, vindskyddet vid Allmänningen, samt vid parkeringen i närheten av Jägarehus.

Fig 1. Brevlådor för utdelning och insamling av enkäter.

För att ta reda på mer om de utmaningar naturreservatet står inför i framtiden, har jag läst om effekter som väntade klimatförändringar kan få på skogsbruket.

Motivering och mål för reservatets inrättande

För att kunna avgöra hur väl målen med naturreservatet uppnåtts hittills behöver man förstås först bekanta sig med motiven för, och målen med, inrättandet av reservatet. Länsstyrelsen lyfter fram kombinationen av en intressant geologi, omväxande vegetation, djurlivet, och potentialen som strövområde, och gav 1976 följande beskrivning och motivering i beslutet om reservatets inrättande:

”Fastigheten Häckeberga 2:1 utgör ett av de från naturvårdssynpunkt mest värdefulla områdena på Romeleåsen.

Reservatsområdet, som omfattar 167 ha, är utsträckt i öst-västlig riktning och har en höjddifferens på ca 100 m från de högsta delarna på åsen till de lägsta delarna vid Höje å. I öster finns markerade ravindalar som skurits ut i urberget. Dessa dalar förenas mot väster och övergår i flacka bäckdalar i finkorniga sediment. Jordarterna har en skiftande utbredning och sammansättning.

Området hyser en rikt skiftande vegetation beroende på olika förutsättningar och olika markanvändningsformer. Här finns hasselskogar, bok- och alskogar, samt hed-, ängs- och kärrmarker av olika typer. Området hyser stora zoologiska värden med förekomst av bl a kronvilt.

Områdets topografiska variation och dess mosaik av vegetationstyper gör det attraktivt som strövområde” (Länstyrelsen Malmöhus län, 1976).

Det man hoppas uppnå med att inrätta reservatet beskrivs på sidan 2 i beslutet om inrättandet av naturreservatet med följande ord:

”Målsättningen för områdets skötsel och vård skall vara att områdets naturvärden och variationsrika naturkaraktär bevaras och dess tillgänglighet förbättras.”

I skötselplanen finns en sammanställning i tabellform över de 40 olika delområdena, där man bland annat mycket kort beskriver vart och ett av områdena och anger ett kortfattat specifikt mål. Som exempel kan nämnas att område 3 har beskrivningen ”Lärkplantering” och målet ”Boskog”.

Det finns även mer detaljerade beskrivningar och mål för varje delområde. De återfinns i skötselplanen under rubriken ”Detaljbeskrivningar och detaljåtgärder” (Länstyrelsen Malmöhus län, 1987).

Jag återger dessa mål och beskrivningar i anslutning till min egen beskrivning av samtliga delområden, i Appendix 3, där jag även inkluderar nytagna fotografier för att kunna ge en visuell bild av hur alla delområden ser ut idag.

Lagtexter till skydd för värdefull natur – Naturvårdslagen och Miljöbalken

När Häckeberga naturreservat inrättades på 1970-talet gjordes det med stöd av den dåvarande Naturvårdslagen från 1964:

”Område, som finnes böra särskilt skyddas eller vårdas på grund av sin betydelse för kännedomen om landets natur, sin skönhet eller eljest märkliga beskaffenhet eller emedan området är av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv, må av länsstyrelsen förklaras som naturreservat” (Naturvårdslag, 1964).

Naturvårdslagens fokus ligger på naturområdets betydelse för människor.

Sedan 1 januari 1999 definieras de olika skyddsformer som finns för värdefull natur istället i Miljöbalken, som även den hänvisar till människans nuvarande och kommande behov, men som också tar upp vikten av att bevara den biologiska mångfalden.

Så här beskrivs syftet med Miljöbalken:

”Bestämmelserna i denna balk syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl.

Miljöbalken skall tillämpas så att

- 1. människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan,*
- 2. värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas,*
- 3. den biologiska mångfalden bevaras,*
- 4. mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas, och*
- 5. återanvändning och återvinning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi främjas så att ett kretslopp uppnås”* (SFS 1998:808, Miljöbalk, 1:a avd, 1 kap, 1§).

Skyddsformen Naturreservat

Enligt Miljöbalken kan inte bara en länsstyrelse utan även en kommun förklara ett område som naturreservat i följande syften:

- att bevara biologisk mångfald
- vårda och bevara värdefulla naturmiljöer
- tillgodose behov av områden för friluftslivet
- skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer
- skydda, återskapa eller nyskapa livsmiljöer för skyddsvärda arter

(SFS 1998:808, Miljöbalk, 2:a avd, 7 kap, 4§)

Flera skyddade naturområden i Häckeberga naturreservats närområde

Behovet att skydda naturen har tyvärr inte minskat sedan 1976, utan istället ökat. Länsstyrelsen i Skåne län skriver i sin ”Utflyktguide till Skånes naturreservat”:

”Idag är behovet att skydda värdefulla naturområden och arter för framtiden större än vad det någonsin varit i människans historia. Dagens intensiva brukande av jorden och skogen gör att djur och växter får allt svårare att trivas i det skånska landskapet. En ökad befolkningstillväxt skapar kamp om tillgänglig mark mellan olika intressen och på sikt finns risk att stora delar av Skånes naturområden försvinner. Ett stort antal arter hotar att gå förlorade för Sverige då deras livsmiljöer går förlorade” (Sandell, 2013).

Sedan Häckeberga naturreservats tillkomst har därför flera andra områden i närheten fått olika skyddsformer – Naturreservat, Naturvårdsområde, Natura 2000-områden, och Riksintresse för naturvård, friluftsliv respektive kulturmiljö.

Genom Naturvårdsverkets kartverktyg ”Skyddad natur” kan man överskådligt se Häckeberga naturreservats placering och utsträckning, samt andra skyddade områden i reservatets närområde (Naturvårdsverket, 2015a). De återfinns också i Appendix 2.

Häckeberga naturvårdsområde

Mellan åren 1974 och 1999 kunde också områden ges ett något mildare skydd genom att man inrättade ”naturvårdsområden” med stöd av 19§ i Naturvårds-lagen:

”Område, inom vilket särskilda åtgärder behövs för att skydda eller vårda naturmiljön men som med hänsyn till den begränsade omfattningen av åtgärderna eller andra omständigheter inte lämpligen bör avsättas till naturreservat, kan av länsstyrelsen förklaras som naturvårdsområde.”

1982 inrättades Häckeberga naturvårdsområde som är 4450 ha stort och därmed omfattar större delen av de 4600 ha som utgör Häckeberga gods ägor (Länsstyrelsen Skåne, 2015a).

Möjligheten att skapa naturvårdsområden försvann då Naturvårdslagen upphörde i och med att Miljöbalken infördes. Man beslöt då att redan skapade naturvårdsområden, vid tillämpning av Miljöbalken, ska anses motsvara naturreservat. Eftersom den gamla skyddsformen var något svagare än naturreservat får föreskrifterna för de tidigare naturvårdsområdena inte vara allför begränsande för markägaren (Naturvårdsverket, 2015b).

Övriga naturreservat i och vid Häckeberga

Förutom Häckeberga naturvårdsområde finns det ytterligare skyddade naturområden i anslutning till Häckeberga naturreservat vilket underlättar spridning av flora och fauna som därmed får större livsutrymme. De två närliggande naturreservat som inrättades under 1980- och 1990-talet har delvis en annan naturtyp än Häckeberga naturreservat.

Naturreservatet Dörröds fålad är betydligt mindre än Häckeberga naturreservat, endast 52 ha, och inrättades 1993. Området köptes in av staten redan 1970 med målet att skapa ett naturreservat, men reservatsbeslutet dröjde i ett 20-tal år tills man löst frågan med en tillfartsväg till området (Länsstyrelsen Malmöhus län, 1993).

En av grunderna för beslutet om inrättandet av Dörröds fålad som naturreservat är att området är en rest av ”de tidigare vidsträckta fåladsmarkerna som utbreddes sig på Romeleåsen” mellan 1600 och 1900-talet. Man ville genom reservatet undvika igenväxning och bevara enefäladen. När man inventerat djurarter inom Dörröds fålad har man bland andra hittat den annars så sällsynta hasselmusen. Området gränsar till Häckeberga naturreservats östra del (skötselområde 39).

Naturreservatet Risen är 230 ha och inrättades 1980. Liksom vid Dörröds fålad finns det enefälader på Risen, men även kärr, ek- och bokskog förekommer i reservatet. Risen ligger väster om Häckeberga naturreservat och stigar förbinder de båda reservaten (Länsstyrelsen Skåne, 2015b).

Naturreservat som även är Natura 2000-områden

De tre yngsta naturreservaten i Häckeberga bildades 2005 och är även klassade som Natura 2000-områden, vilket innebär att de ingår i ett särskilt EU-nätverk av skyddade naturområden. Skyddsformen Natura 2000 skapades 1992 för att säkerställa en långsiktig överlevnad för EUs mest värdefulla och hotade arter och habitat (Europakommissionen, 2015).

Naturreservatet Häckeberga-Degebergahus är 25,7 ha stort. Området består av gammal ädellövskog och har varit skogsklätt i ett par hundra år (Länsstyrelsen Skåne, 2015c).

Naturreservatet Häckeberga-Husarahagen är 47 ha stort. I området finns flera mycket gamla bokträd; vissa så gamla som 300 år vilket gör området till en fristad för flera sällsynta insekter, lavar och svampar (Länsstyrelsen Skåne, 2015d).

Naturreservatet Häckeberga-Skoggård är 324 ha stort varav 250 ha är land och de resterande 74 hektaren är vatten, Häckebergasjön. Sjön är början på Höje å och omgivningarna är attraktiva både för de stora biologiska värdena och skönheten. I området övervintrar bland annat havsörn (*Haliaetus albicilla*) och kungsörn (*Aquila chrysaetos*) (Länsstyrelsen Skåne, 2015e). Grågås (*Anser anser*), häger (*Ardea cinerea*), sångsvan (*Cygnus cygnus*) och mindre sjöfågel syns ofta i sjön (egna observationer).

Andra skyddsformer för natur, kultur och fritidsliv i naturreservatets närområde

Häckeberga-området är intressant ur flera olika aspekter. Kombinationen av landskapets topografi och natur med en lång kulturhistoria som påverkats av godset gör att det är ett intressant besöksmål med stort bevarandevärde. Inte bara Länsstyrelsens Skånes klassningar som naturreservat, Natura 2000-område och naturvårdsområde har införts för att skydda Häckeberga. Häckeberga ingår även i flera riksintressen, och är också med i Länsstyrelsen Skånes kulturmiljöprogram (Länsstyrelsen Skåne, 2006a).

Riksintressen

I Miljöbalken listas ett antal områden i Sverige som ”i sin helhet är av riksintresse”. Inom dessa områden, varav ett är ”Sjö- och åslandskapet vid Romeleåsen i Skåne” där Häckeberga ingår, ska enligt lagtexten:

”turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen särskilt beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön” (SFS 1998:808, Miljöbalk, 2:a avd, 4:e kap, §2).

Riksintresse för Friluftsliv

Redan då Häckeberga naturreservat inrättades 1976, uppgavs i reservatsbeslutet att området var attraktivt som strövområde.

Tretton år senare, 1989, klassade Naturvårdsverket området ”Romeleåsen med Skrylleområdet” (M:F6), där Häckeberga ingår, som riksintresse för Friluftslivet (Naturvårdsverket, 2015).

Begreppet ”Friluftsliv” definieras i lagtexter som ”vistelse utomhus i natur- eller kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling” (Miljödepartementet, 2010) Naturvårdsverket anger följande angående motiv för att peka ut ett område som riksintresse för friluftslivet:

”För att ett område ska vara av riksintresse för friluftslivet ska det ha stora friluftslivsvärden sett i ett nationellt perspektiv på grund av särskilda natur- och kulturkvaliteter, variationer i landskapet och god tillgänglighet för allmänheten. Naturvårdens och friluftslivets områden av riksintresse sammanfaller ofta” (Naturvårdsverket, 2006).

I en översyn av riksintresseområdena 2014 skriver Länsstyrelsen Skåne om detta område att *”Häckeberga med omnejd har mycket stor betydelse för det rörliga friluftslivet, och områdets varierande topografi gör det attraktivt som strövområde” (Länsstyrelsen Skåne, 2014a).*

Häckeberga-områdets betydelse för strövturer och friluftsliv har alltså bestått från 1976 till idag.

Riksintresse för Naturvård

Häckeberga är också en del av området ”Backlandskapet söder om Romeleåsen” (N87) som år 1989 klassades som riksintresse för Naturvård (Länsstyrelsen Skåne, 2008).

Motiveringen till riksintresseklassningen är inte enbart förekomsten av ovanliga djur- och växtarter och en tilltalande omväxlande miljö. Den inledande beskrivningen av området på Länsstyrelsen Skånes webbplats tar även upp områdets geologi, och lyfter fram att det har en för Sverige ovanligt välutvecklad dödstopografi som är intressant ur forskningssynpunkt och för undervisning om hur dagens topografi påverkats av istiden (Länsstyrelsen Skåne, 2015f).

Riksintresse för Kulturmiljö

Häckeberga är dessutom klassat som riksintresse för kulturmiljövården (M:K95), tack vare slottsmiljön och *”det av Häckeberga gods sedan medeltiden präglade landskapet och bebyggelsestrukturen”* (Riksantikvarieämbetet, 2012a).

Riksantikvarieämbetet ger följande definition av en riksintressant kulturmiljö:

”Ett område där landskapet är så präglad av sin historia att kulturmiljön utgör en av platsens stora tillgångar. I dessa miljöer väger de kulturhistoriska värdena därför särskilt tungt vid en avvägning mellan olika intressen. Här ska kulturmiljön vara både tongivande och en inspiration vid förändringar” (Riksantikvarieämbetet, 2012b).

Länsstyrelsens Skånes naturvårds- och kulturmiljöprogram

För att sprida kunskap om skyddad natur och kulturmiljöer har Länsstyrelsen Skåne tagit fram naturvårds- och kulturmiljöprogram. Häckeberga är omnämnt i båda programmen.

Länsstyrelsen Skånes naturvårdsprogram för f d Malmöhus län

I naturvårdsprogrammet för den del av Skåne som förut utgjorde Malmöhus län beskrivs Häckeberga så här:

”Området saknar motsvarighet och måste betraktas som unikt”.

Man lyfter fram att *”Den biologiska variationsrikedomen är mycket stor och området har bitvis mycket höga naturvärden”* samt att *”Området har mycket stora kvaliteter för rekreation och friluftsliv och är mycket välbesökt.”* (Länsstyrelsen Skåne, 2003).

Länsstyrelsen Skånes kulturmiljöprogram

Häckeberga ingår som en av de *”Särskilt värdefulla kulturmiljöerna i Skåne”* med *”kulturhistoriska värden som ska bevaras, vårdas och utvecklas”* enligt Länsstyrelsen Skånes kulturmiljöprogram (Länsstyrelsen Skåne, 2006a). Syftet med programmet är att sprida information och underlätta regional utveckling och planering för t ex kommuner.

Häckeberga beskrivs så här i kulturmiljöprogrammet;

”Området har sedan medeltiden dominerats av Häckeberga gods, vilket gett trakten dess speciella prägel med vidsträckta ädellövskogar, ett av huvudgården dirigerat byggnadsbestånd, alléer, öppna åkerfält och betesmarker. /---/ Häckeberga mölla ligger strax öster om Genarps tätort och är en äldre kvarnmiljö i ruin. Här finns även hålvägssystem som naturligtvis är kopplad till ån och malningen av säd i möllan, men även till kreatursdrift från slättbygden upp på betesallmäningen på Romeleåsen. Fädrevet går även under namnet Härvägen, Gängesvägen, Bedevägen mm. Skåneleden passerar igenom området” (Länsstyrelsen Skåne, 2006b).

Både Häckeberga mölla, även kallad ”Vattenmöllan” samt ”Vannmöllan”, och betesallmanningen som omnämns ovan ingår i Häckeberga naturreservat. I kulturmiljöprogrammet kan man även läsa om hur den historiska markanvändningen präglar många av dagens skogar i Skåne (Länsstyrelsen Skåne, 2006c).

Samspelet mellan kulturmiljö och naturvärden är tydligt inom reservatet även idag där den tidigare markanvändningen bidrar till att göra området varierat och attraktivt för besökare. Kunskap om kulturmiljön och den historiska markanvändningen är fortsatt viktiga för delområdenas skötsel.

Historisk markanvändning i Häckeberga

Det faktum att marken inom naturreservatet sedan flera hundra år tillbaka tillhört Häckeberga gods har påverkat hur naturen sett och ser ut, genom att godset ägt stora sammanhängande områden och kunnat ta ett helhetsgrepp på skötseln.

Även under den danska tiden, innan Skåne blev en del av Sverige i slutet av 1600-talet, var Häckeberga ett inflytelserikt område. Ett bestående tecken på detta är Genarps kyrka som lät byggas av ägaren till Häckeberga i slutet av 1500-talet.

Från 1700-talet till början av 1900-talet var många torp knutna till Häckeberga. Vid 1700-talets slut fanns ett 60-tal torp, och vid slutet av 1800-talet dubbelt så många (Kask, 1974). Inom naturreservatet återfinns idag ruiner efter några av dessa torp, samt förvildade trädgårdsväxter, trädgårdsbuskar och fruktträd. Torpruinernas läge beskrivs i detalj via söktjänsten Fornsök (Riksantikvarieämbetet, 2015).

Under mitten av 1800-talet infördes även statarsystemet vid Häckeberga. Man fick då mer arbetskraft till godset (Ingemansson och Kask, 1987a).

Från den tiden kommer nedanstående beskrivning:

”Heckeberga skogar utgöres hufvudsakligen av bok, jemte mindre delar af ek- och fur-skog samt några smärre furuplanteringar.

Utmarkernas skogar bestå i allmänhet af gruppvis spridda uråldriga bokar af sällan under 200-årig ålder, der och hvar blandade med ekar äfvenledes af hög ålder samt några trakter huggbar björk, hvarjemte smärre kärrdrag mellan höjderna äro bevuxne med ung alskog.

Den åldriga bokskogens årliga tillväxt är obetydlig och kan icke antagas svarande med årliga afgången genom rötskada och torra grenar. Samma förhållande inträffar med ekeskogen.

Inägornas skogar äro i allmänhet yngre, mere slutne och jemt biståndna än å utmarkerne. De utgöres hufvudsakligen af bok med sparsam blandning af ek, endast uti 2ne vångar är ekeskogen herrskande” (Riksarkivet 1845, handlingar rör. Sv. Konungahus 2105:01).

Elva år senare, dvs 1856, beskrivs skogsbruket med följande ord:

”Emedan Heckeberga skog långt före min egotid varit blandad af ek, bok och björkträd, allt med olika växtningstid och således äfven med olika åldertid för lämplig fällning, har jag inte kunnat införa den annars wetenskapligt rätta behandlingen nemligen att trakthugga, utan har måst fortsätta skogsbehandlingen på samma origtiga sätt som egendomens förra innehafvare brukat, dock med den urskiljning att till förbättring för godsets brukares åkrar och dess utvidgning, jag så småningom, år efter annat, sökt befria dem från till hinder stående träd och i stället verkställt planterings inhägnader å utmarken samt för öfrigt fällt synnerligast sådane träd, hvilka dels wisat tecken till ålderssvaghet, och dels sådane som bort fällas för att gifva luft åt tillvexande yngre träd.

På så sätt hafva mångfaldiga alltför gamla och skadade träd försvunnit, de medelåldriga blifvit sparade, så att skogen på det hela taget är nu af jemn friskare beskaffenhet, än för 30 år sedan samt tillvexande ungskog uppfredad och skogen följaktligen till trädantalet betydligt ökad emot förhållandet 1833” (Riksarkivet, ÄK 745 Vol 2, Skogshushållningskommittén 1856).

Ovanstående berättelser är hämtade ur Riksarkivet. Tyvärr förstördes Häckeberga gods arkiv vid en brand på Häckeberga slott under 1960-talet, så den dokumentation om tidigare hävd av marken som fanns där har gott förlorad. Dock kan man även genom att läsa eller lyssna till berättelser från tidigare bosatta i området få en viss inblick i hur området sett ut under olika epoker.

I ett av torpen, Dalen, som låg inom det nuvarande naturreservatets delområde 29 eller 30, bodde Lina Gren Nilsson, runt år 1870. Hon beskriver omgivningarna runt torpet så här:

”Ovanför Dalen låg den höga Tromarebacken och längst upp Järnhatten. På den tiden var området inte skogsbevuxet utan användes som betesmark och var klätt av enebuskar och blommande ljung --- Runt omkring torpet växte oxel, björk, hägg och hasselbuskar. Bäckens porlade och brusade strax utanför stengärdet bland gröna alar” (Ingemansson och Kask, 1987b).

Många öppna fåladsmarker, av den typ som var vanliga i Häckeberga under Lina Grens uppväxt, planterades med granskog mellan 1940 och 1970 som ett sätt att öka lönsamheten (Lunds kommun, 2006a). Granar planterades även på de öppna marker som idag ingår i Häckeberga naturreservat, men då reservatet bildades togs granplantorna bort för att bevara fåladsmarken. Än idag ser man rester av den forna planteringen i form av tuvor i räta linjer som är synliga på Lantmäteriets flygfoton av området. Flygfotona är lättillgängliga via Eniros kartsök (Eniro Sverige AB, 2015).

Nutida markanvändning och intressenter i Häckeberga

En detaljerad genomgång av markanvändningen i reservatet ges i skötselplanen. Inom reservatet ryms betesmark, brukad skog och skog som i stort får utvecklas fritt. Markerna används idag även till jakt och friluftsliv av olika slag.

Jakt

Häckeberga säteri bedriver dels jakt i egen regi, med egna jaktlag, och arrenderar dels ut jakträtter. Enligt säteriets hemsida skjuts i hela Häckeberga ca 500 dovhjortar och 200 annat klövvilt under ett år (Häckeberga säteri, 2015). Det är oklart hur många av dessa som skjuts inom Häckeberga naturreservats gränser, men jag har själv observerat jägare inom området vid ett flertal tillfällen.

Det finns inget jaktkvot inskriven i skötselplanen. Däremot regleras när jakt får förekomma inom delar av området. På de öppna markerna (delområde 13) får jakt inte förekomma alls under perioden 15 mars till 1 augusti, och i större delen av reservatet får jakt inte bedrivas på söndagar (Länsstyrelsen Malmöhus län, 1987)

Jakten regleras i övrigt av jaktlagen som i sin 27§ föreskriver att *”Jakten skall bedrivas så att viltet inte utsätts för onödigt lidande och så att människor och egendom inte utsätts för fara”* (SFS 1987:259, Jaktlag).

Vilt stödutfodras vintertid med till exempel sockerbetor och morötter (Fig 2). Sannolikt är det fler djur än jaktviltet som äter av stödfodret inom reservatet och därmed får lättare att hitta mat under vintermånaderna.

Fig 2. Mitt i bilden syns en hög med sockerbetor som stödfodring till vilt.
4 januari 2014

Mountainbike-cykling

Under de senaste åren har mountainbike-cykling ökat markant inom reservatet (egen observation).

Cyklisterna är av varierande ålder och kommer både från närområdet och andra delar av Sverige (Genarp cykelklubb, 2015, Cykellistan Jönköping, 2014, Pastis, 2013, Malmö Terrängcyklister, 2015 samt Friluftsförbundet Genarp, 2015).

De flesta cyklisterna i området har egna cyklar, men för besökare som inte har det finns det sedan några år tillbaka möjlighet att hyra mountainbikes av ett företag vid Genarps idrottsplats (Outdoor N55°, 2015).

Promenader och jogging – bland annat längs Skåneleden

Reservatet besöks dagligen av personer som promenerar eller joggar genom reservatet (egna observationer). Skåneleden passerar genom delar av reservatet och underlättar i viss mån för förstagångsbesökare att hitta, tack vare de orangea markeringar som markerar ledens sträckning.

Enligt Jörgen Nilsson på Länsstyrelsen Skåne administrerades Skåneleden ursprungligen av ”Stiftelsen för fritidsområden i Skåne” som på 1970-talet förhandlade med markägare om tillstånd att marknadsföra ledens sträckning.

Ansvar för Skåneleden har nu tagits över av Region Skåne som lagt ut skötseln för leden och de tillhörande rastplatserna på de olika kommunerna. I Lunds kommun är det ”Markentreprenad” som står för skötseln (Lunds kommun, 2012).

I Häckeberga naturreservat finns en Skåneleds-rastplats med ett vindskydd vid ruinen efter gården Allmanningen. Här finns förutom vindskyddet en handpump för vatten, ett utedass, soptunnor och två grillplatser. Ett vedförråd fylls på då och då för att förbipasserande ska ha tillgång till ved vid vindskyddet.

Från Skåneledens sida är man generellt restriktiv mot cykling och ridning på leden eftersom den sortens brukande av leden inte avtalats med markägaren (Region Skåne, 2015). Kommunen har en dialog med markägaren när man ser att behov av underhåll av leden uppstår, och kan kompensera markägaren ekonomiskt för eventuella reparationer (Nilsson, Länsstyrelsen Skåne, 2015, muntligen).

Fig 3. Skåneledskyltar i reservatet, i område 7. 22 feb 2015

Skogsbruket

Häckebergas skogar dominerades av lövträd, och till viss del tall, under 1800-talet och 1900-talets första hälft.

Redan på 1970-talet då reservatet inrättades fanns dock även planteringar av gran och lärkträd i monokulturer inom reservatet. Att betesmark planterades med gran blev vanligare i Skåne redan under senare delen av 1800-talet (Persson, 2012), så det är möjligt att gran funnits en längre tid inom det område som sedan blev Häckeberga naturreservat.

Idag saknas en lättillgänglig dokumentation över avverkning och nyplantering inom reservatet, men för Häckeberga i stort kan man via säteriets hemsida få en inblick i skogsbruket:

”Här sker en övergång från traditionell barr till nyare trädslag som lärk, douglasgran, sitkagran, hybridasp och poppel. Tanken med detta är att öka produktionen samt minska omloppstiden och bli mer flexibel bl.a. med hänsyn till klimateffekter. Skogsarealen består till hälften av löv och hälften barr. Huvuddelen är bok, gran och lärk. Godset avverkar ca 15000 m³/år” (Häckeberga säteri, 2014b).

Slottet

På Häckeberga slott, som är fristående från Häckeberga gods, bedrivs sedan 1997 en exklusiv konferens-, hotell- och restaurantverksamhet. I sin marknadsföring lyfter man bland annat fram de natursköna omgivningarna (Häckeberga slott, 2015).

Vid naturreservatets tillkomst var slottet fortfarande privatbostad, men den nuvarande verksamheten bidrar troligen till att fler långväga och internationella gäster hittar till Häckeberga naturreservat än före 1997.

2009 var Häckeberga slott en av sju svenska destinationer som nominerades till utmärkelsen ”The Best Experience in Sweden”. Nomineringskommittéen bestod av 35 researrangörer i Tyskland, Nederländerna, Italien, Frankrike, Storbritannien, Ryssland och USA. Som jämförelse kan nämnas att de andra nominerade destinationerna det året bland annat var Skansen, Åre, och Vasamuséet. Priset är visserligen ett initiativ av organisationen RTS (Rese- och turistnäringen i Sverige), men säger ändå något om den internationella uppmärksamhet Häckeberga fått (RTS, 2009, CruiseGuide, 2009, Visit Sweden, 2009).

Besökare till naturreservatet

Länsstyrelsen har gjort försök att räkna antalet besökare till reservatet med hjälp av sensorer vid Vattenmöllan, men tyvärr visade sig metoden inte fungera tillförlitligt (Nilsson, Länsstyrelsen Skåne, 2015, muntligen). Det finns därför inga siffror på besöksantalet.

Jag har med hjälp av de besvarade enkäterna fått fram minimi-siffror för besöken till reservatet under en begränsad period.

Information om reservatet

Information om Häckeberga naturreservat finns i tryckt form, på webben och i en app för ”smarta” mobiltelefoner.

Tryckt information i form av en folder med titeln ”Häckeberga & Romeleåsen – Värdefull natur i Skåne Län” finns till exempel på Genarps bibliotek, medborgarkontoret i Genarp och turistbyrå i Lund (egen observation). Foldern har tagits fram gemensamt av Skogssällskapet för Romeleås- och sjölandskapskommittén (RÅSK), Lunds kommun och Länsstyrelsen i Skåne.

Lunds kommuns app ”Naturguide Lund” (Lunds kommun, 2012a) finns bara på svenska, men tipsar om olika natur-utflyktsmål i kommunen varav Häckeberga är ett. De som laddar ner appen i sin smartphone får tillgång till kartor och satellitfoton för att lättare hitta i naturen, samt får information om bussförbindelser, parkeringsplatser, rastplatser med mera. Aktiviteter som anordnas av t ex Naturskyddsföreningen visas i en kalenderfunktion i appen.

På Lunds kommuns webbplats finns både information om Häckeberga naturreservat (Lunds kommun, 2013) och mer kortfattad information om den del av Skåneleden som passerar genom naturreservatet (Lunds kommun, 2012b). Det saknas dock bra information på engelska om Häckeberga naturreservat på Lunds kommuns webbsidor.

På Lunds turistbyrås webbplats (Lunds turistbyrå, 2014) skriver man:

”A little further away from Lund is Häckeberga conservation area that can offer long walks, including along the hiking path, Skåneleden. Welcome out to the nature in Lund!”,

Det saknas dock information på engelska om hur man tar sig till Häckeberga, samt hur man hittar i området när man väl är där (Lunds turistbyrå, 2014).

I den guide som man kan klicka sig fram till via webbplatsen ovan, och som kallas ”free PDF travel guide” nämner man ett antal aktiviteter i Lunds stad, samt restaurantupplevelsen vid Häckeberga slott, men naturreservaten i Häckeberga omnämns inte.

Lunds kommun hänvisar till en Häckebergakarta på webbsidan med rubriken ”Vandra långt!” (Lunds kommun, 2015). Dock är varken parkeringplatsen vid Jägarehusinfarten eller vindskyddet vid Allmanningen utmärkt.

Malmö kommun har ingen information om Häckeberga naturreservat på sin hemsida (Malmö kommun, 2015), men hänvisar vidare till Länsstyrelsens webbplats om friluftsliv (Länsstyrelsen Skåne, 2015g).

Via hänvisningen ovan hittar man Länsstyrelsens ”Utflyktsguide till Skånes naturreservat”, på svenska, danska, engelska och tyska (Länsstyrelsen Skåne, 2015h, i, j, k). Reservaten i Häckeberga omnämns på två sidor i guiden där man bland annat kan läsa att *”Det variationsrika landskapet på Romeleåsens sydsluttning med Häckbergasjön som nav räknas som ett av Skånes värdefullaste naturområden.”* (Sandell, M. Länsstyrelsen i Skåne län. 2013)

Förutom att guiden publicerats i pdf-versioner på webben har Länsstyrelsen Skåne tryckt upp 30 000 exemplar, varav 5 000 på engelska samt 5 000 på tyska respektive danska. Guiden har distribuerats till bibliotek och turistbyråer i Skåne där de delas ut gratis (Länsstyrelsen Skåne, 2014b).

Romeleås- och sjölandskapskommittén (RÅSK) har en webbplats med information om promenadsträckan ”Slottslingan” som delas i västra och östra slingan. ”Häckeberga” och ”Allmanningen - Häckeberga fälad” ingår i den västra slingan. Med ”Allmanningen-Häckeberga fälad” avses Häckeberga naturreservat. Sidan har dock inte uppdaterats på länge och innehåller felaktig information (RÅSK, 2015).

Häckeberga naturreservat nämns inte vid namn på Skåneledens webbplats, men man informerar där bland annat om ”Etapp 15: Allmanningen-Glamberga” och ”Etapp 15A: Glamberga-Allmanningen” som ingår i vandringsleden ”Nord-Sydleden”, samt om en vandringsrutt kallad ”Häckeberga-runt”. Webb-informationen om rutterna finns på svenska, tyska och engelska (Skåneleden, 2015a, b, c).

På webbplatsen Sydsverige.dk finns bland annat information på danska om Skåneleden och Allemansrätten (Sydsverige.dk, 2015).

Lunds kommun och Häckeberga naturreservat

Lunds kommuns kommunfullmäktige fastställde 2006 ett ”Grönstruktur och naturvårdsprogram för Lunds kommun – bevarande och utveckling”. Underlagsdelen av programmet innehåller bland annat en beskrivning av berggrund, topografi, jordlager, klimat och hydrologi (Lunds kommun, 2006c). Vidare berör man kortfattat historisk markanvändning och går igenom de olika naturreservaten i kommunen.

Delar av Häckeberga naturreservat omnämns under namnet ”Allmanningen”, namngivet efter den gård som syns som ruin vid vindskyddet i delområde 13. Man har delat in området i mindre områden, inte i enlighet med de delområden som finns i skötselplanen utan istället med namn som hänvisar till naturtyper eller platser. För dessa mindre områden har man redogjort för vad som är känt om tidigare markanvändning, beskrivit typiska växt- och i vissa fall djurarter, samt lämnat rekommendationer för långsiktiga mål. Rekommendationerna står under rubriken ”Utvecklingsmöjligheter” och skiljer sig delvis från målen i Häckeberga naturreservats skötselplan.

Ett exempel är att man för delområdet ”Bäckdalen” (delområde 32, 33 och 34 i skötselplanen) anger följande utvecklingsmöjligheter:

”Återupptagen betesdrift så att ett sammanhängande beteslandskap skapas från Dörröds fälad, ned till Allmanningen. Torpruinerna bör röjas fram och skyltas för att ge en bättre förståelse av landskapets utseende vid 1900-talets början” (Lunds kommun, 2006d).

Resultat

Skötselområdenas utveckling mot uppsatta mål

I tabell 1, 2 och 3 nedan redovisas vart och ett av de 40 skötselområdena i kortfattad form.

De skildras mer ingående i Appendix 3, där jag bland annat återger områdesbeskrivningar och detaljmål från 1987, kompletterat med egna beskrivningar och fotografier från 2015.

Överlag har målen med inrättandet av reservatet uppfyllts väl. För mer än hälften av områdena (22 av 40) är målet nu helt uppnått, tabell 1. I åtta områden är målet på väg att uppfyllas, tabell 2. I en fjärdedel av alla områden är målet dock varken uppfyllt eller på väg att nås, tabell 3. Dessa sistnämnda tio områden kommenteras nedan.

Tabell 1.

De 22 skötselområden där målet uppfyllts. Beskrivning och mål från 1987, samt egen beskrivning från 2015.

Skötselområde	Areal (hektar)	Kort beskrivning från 1987	Kort beskrivning från 2015	Mål formulerat 1987
1	0,3	Tomt med hus	Tomt med hus (Amalienborg)	Tomt med hus
2	0,4	Öppen gräsyta	Öppen gräsyta	Öppen vistelseyta
4	1,2	Boskog, lövkärr	Boskog, lövkärr	Boskog, lövkärr
6	0,5	Tomt med hus	Tomt med hus (Svartsborg)	Tomt med hus
7	5,5	Blandlövsog kring Höje å	Blandlövsog kring Höje å	Lövsog kring Höje å som får utvecklas fritt
9	1,3	Blandlövsog kring Höje å	Blandlövsog och slåttad äng vid Höje å	Lövsog
11	6,0	Boskog	Boskog	Boskog
13	46,0	Betesmark	Betesmark	Betesmark
14	3,5	Lövkärr	Lövkärr med fuktlövsog	Lövkärr med fuktlövsog
16	0,3	Vattensamling	Vattensamling	Vattensamling
17	1,0	Damm	Damm	Damm
18	0,5	Barrskog	Betesmark	Betesmark
20	1,5	Lövsog	Lövsog	Lövsog
21	1,2	Hygge	Lövsog	Lövsog
27	0,3	Upplagsplats	Upplagsplats vistelseyta	Upplagsplats vistelseyta
28	1,0	Lövsog	Lövsog längs bäck, Körskador	Lövsog
29	4,5	Granskog	Lövsog	Lövsog
30	5,0	Lövsog	Lövsog längs bäck, Körskador	Lövsog
33	4,5	Hasselskog	Hasselskog	Hasselskog
34	2,0	Granskog	Lövsog	Lövsog
36	3,0	Lövsog	Lövsog, fuktlövsog	Lövsog
40	1,5	Lövsog	Lövsog längs bäck	Lövsog

Tabell 2.

De 8 skötselområden där målet delvis uppfyllts. Beskrivning och mål från 1987, samt egen beskrivning från 2015.

Skötselområde	Areal (hektar)	Kort beskrivning från 1987	Kort beskrivning från 2015	Mål formulerat 1987
5	3,5	Bokplantering	Ung bokskog	Bokskog
10	2,3	Granplantering	Blandskog med mycket bok	Bokskog
12	1,0	Blandlövskog	Blandlövskog	Lövskog
22	1,2	Granplantering	Granskog	Granskog med lövskogsbyn
23	0,5	Granplantering	Betesmark med enstaka träd	Lövskog
24	4,5	Lärkplantering	Lärkskog	Lärkskog med inslag av lövträd
31	9,5	Tallskog	Blandskog, dock ej utsiktsröjd	Blandskog
32	4,5	Tallskog	Lövskog med inslag av tall	Lövskog

Tabell 3.

De 10 skötselområden där målet inte uppfyllts. Beskrivning och mål från 1987, samt egen beskrivning från 2015.

Skötselområde	Areal (hektar)	Kort beskrivning från 1987	Kort beskrivning från 2015	Mål formulerat 1987
3	1,0	Lärkplantering	Lärkplantering	Bokskog
8	0,5	Betesmark	Betesmark	Lövskog
15	0,5	Vattensamlingar	Igenväxande vattensamlingar/kärr	Vattensamlingar
19	8,0	Barrplantering	Barrskog	Blandskog
25	8,0	Granskog (+tallparti)	Granskog (+tallparti)	Barrskog med inslag av lövträd
26	3,5	Björkskog	Björkskog	Lövskog
35	10,0	Granskog med smärre lövskogspartier	Ogenomträngliga granplanteringar	Granskog med smärre lövskogspartier
37	3,5	Granplantering	Granplantering	Granskog med visst lövinslag
38	1,0	Utsiktspunkt	Järnhatten (ingen utsikt)	Utsiktspunkt
39	13,0	Granskog med lövskogspartier	Kalhygge, utsiktspunkt	Granskog med lövskogspartier

Områden där målen inte uppnåtts

Område 3 var 1987 en ca 15-årig lärkplantering med gott om lövsly. Bok skulle planteras i området inom 1-2 år, och låtas växa upp med lärkträden som skärm. Lärkträden skulle sedan avverkas när bokarna var stora nog så att lärkplanteringen skulle omvandlas till bokskog.

Idag finns inga tecken på en sådan utveckling i området. I stället är det en 40-årig lärkskog med några unga björkar och ekar här och var. Det förekommer dock uppväxande boksly i gränsen mot område 4 (Fig 4).

Fig 4. Uppväxande boksly mellan område 3 och 4 (vänstra bilden), samt område 3 (högra bilden). 18 april 2015

Område 8 utgörs idag, precis som 1987, av öppen mark som ansluter till betesmark utanför reservatet. Målet var att området skulle utvecklas till lövskog, men man angav varken igångsättningsåtgärder eller underhållsåtgärder, och eftersom betet fortsatt har ingen lövskog vuxit upp (Fig 5).

Fig 5. Område 8 på andra sidan Höje Å. 22 februari 2015

Område 15 består, enligt beskrivningen från 1987, av två vattensamlingar belägna på de öppna betesmarkerna i mitten av reservatet. Det finns ytterligare en mindre vattensamling, som inte är nämnd i beskrivningen över skötselområdet. Vattensamlingarna utgör ännu så länge lekplatser för grodor, men särskilt den största av de tre vattensamlingarna (Fig 6) riskerar att helt växa igen då bredekaveldun breder ut sig mer och mer, och björkar har börjar kolonisera vattensamlingen.

Fig 6. Den största av de tre dammarna som utgör område 15. 4 januari 2015

Område 19 bör enligt målet ha utvecklats till en blandskog. Istället utgörs det nu av ca 50-åriga barrplanteringar av lärk, gran och tall. I lärkskogen saknas lövträd nästan helt och i granskogen är lövträd som fläder, bok och ek, endast sparsamt förekommande (Fig 7). Längs vägen förbi Jägarehus finns en tät ekplantering som verkar behöva gallras. De två torpruinerna i västra delen av området, Lilla och Stora Dramaden, är nästan helt övervuxna.

Fig 7. Lärk- och granskogen i område 19. 18 april 2015

Område 25 har inte utvecklats till en barrskog med inslag av lövträd, utan är nu täta, mörka monokulturer av gran samt ett tallparti med något öppnare karaktär. Omfattande körskador förekommer i den östra granskogen där många stubbar och kvarvarande rotvältor är synliga spår efter en storm (Fig 8 och 9). De få lövträd som finns i granskogarna växer längs murar som går genom områdena.

Fig 8. Välta träd, stubbar och körskador i område 25. 19 april 2015

Fig 9. Rotvälta med 5 trädstammar. Område 25. 19 april 2015

Område 26 skulle enligt målet utvecklas från björkplanteringar till lövskog genom att björkplantorna skulle gallras och uppväxande ekar skulle gynnas i området.

I muren, som avgränsar det östra området från norr till sydöst, växer några gamla ekar och hassel, men i övrigt växer det nästan uteslutande 55-åriga björkar i området (Fig 10). En ridå av äldre bokar kantar det västra delområdet längs en bäck.

Marken är mycket blöt i delar av det östra området och det finns tydliga körskador efter skogsmaskiner.

Fig 10. Område 26. 19 april 2015

Område 35 är idag nästan ogenomträngligt. Det består av täta granplanteringar i olika åldrar (Fig 11). Uppväxande lövsly har på vissa håll avverkats (Fig 12).

Varken målet att området skulle bli en granskog med smärre lövskogspartier, eller detaljmålet att siktgatan från Järnhatten, område 38, skulle bibehållas, har uppfyllts.

Fig 11. Område 35. 2 maj 2015

Fig 12. Avverkat lövsly i område 35. 2 maj 2015

Område 37 är en granplantering som omger höjden Järnhatten. Utsiktsröjning i enlighet med detaljmålet har inte genomförts och den uppväxande granskogen är hög (Fig 13). Nyplantering av barrträd har gjorts i områdets norra del vilket gör att Järnhatten blir en liten ö utan utsikt, omgiven av barrskogsplanteringar. Det övergripande målet för området var att det skulle bestå av granskog med visst lövinslag, men något sådant inslag syns inte idag.

Fig 13. Granplanteringen, område 37. 2 maj 2015

Område 38 Järnhatten, var förut en plats med vid utsikt. Vid inrättandet av naturreservatet ville man behålla utsikten och skrev in i skötselplanen att utsiktsröjning skulle göras i områden med skog som hotade att skymma utsikten. Ingen sådan röjning tycks ha genomförts eftersom utsikten idag är helt skymd av träd (Fig 14).

Fig 14. Vyn från Järnhatten, område 38. 8 februari 2015

Område 39 borde idag enligt det uppsatta målet vara en granskog med lövskogspartier. Skötselplanen har dock inte efterlevts.

Hela området, utom ett mindre delområde med barrträd, har kalavverkats 2014 och ersatts av enbart granplantor (Fig 15). Endast enstaka björkar har sparats. I och med den omfattande avverkningen har området förvandlats till en ny utsiktspunkt, men den milsvida utsikten kommer sannolikt att skymmas av den uppväxande barrskogen inom några år. Markskador har uppstått till följd av skogsmaskinerna.

Fig 15. Område 39. 8 februari 2015

Körskador på marken till följd av avverkning

I två av de ovan omnämnda områdena, nr 25 och 39, förekommer omfattande körskador efter avverkning och utforsling av timmer (Fig 16, 17 och 18). Dessutom förekommer körskador i två områden som finns med i tabell 1, nr 28 och 30. Målen för område 28 och 30 är alltså uppnådda i stort, men markskador har uppstått då alltför tunga skogsmaskiner använts då marken varit sank.

I skötselplanen står allmänt angående vård av skogsområden att:

”Avverkning skall ske så att skador på mark och vegetation blir så små som möjligt. Uppkommer ändå allvarliga körskador skall dessa lagas” (Länsstyrelsen Malmöhus län, 1987).

Det är oklart vem som har ansvaret att se till att körskadorna lagas, och det finns ingen rekommendation om hur snart det ska göras efter att de uppkommit. Körskador kan få direkt negativ effekt på naturen i det område där de förekommer bland annat genom att växter körs över, och marken blir sank.

De kan även få en indirekt negativ effekt på naturen då de förekommer på stigar och vägar. Där kan de genom att de minskar framkomligheten också leda till att besökare skapar egna stigar förbi de skadade områdena (Fig 18). Detta leder i sin tur till ytterligare ökat slitage på den omgivande naturen.

Fig 16. Körskador vid avverkning i skötselområde nr 39. 21 februari 2014

Fig 17. Kvarvarande körskador cirka ett år efter avverkning i skötselområde nr 39. 4 januari 2015

Fig 18. Körskador i område 25.
8 februari 2015

Andra utmaningar och problem att åtgärda inom naturreservatet

Utöver körskadorna och delområden som inte utvecklats enligt de uppsatta målen, visar mina egna observationer och de inlämnade enkätsvaren från besökare att det finns fler utmaningar att ta itu med inom Häckeberga naturreservat. Några av dem handlar om att få olika intressenter att kunna samsas om utrymmet i naturen.

Otrygghet vid jakt

Då jakt förekommer inom reservatet märks det ofta genom hundskallen, de många stora bilar som kör in i reservatet, och skotten i skogen, men det finns ingen skyltning eller annan varning om att jakt pågår.

Den hemsida som finns för jaktlaget i Häckeberga innehåller en jaktkalender, men den är inloggningsskyddad vilket innebär att allmänheten inte kan använda den för att se när jakt förväntas pågå (Häckeberga jaktlag, 2015).

Detta skapar en otrygghet för besökare som befinner sig i närheten (egen observation).

Beskrivning av de besökare som besvarat min enkät i reservatet

Totalt har 50 besökare besvarat enkäten från mars till och med maj månad 2015. Samtliga enkätsvar återges i sin helhet i Appendix 4 (svenska besökare), och Appendix 5 (internationella besökare).

Nära hälften bor i reservatets omedelbara närhet, i Genarp, Häckeberga, eller Dörröd, och nästan 80% bor i Skåne, men också mer långväga besökare, även från andra länder, har besvarat enkäten (Fig 19 och Fig 20).

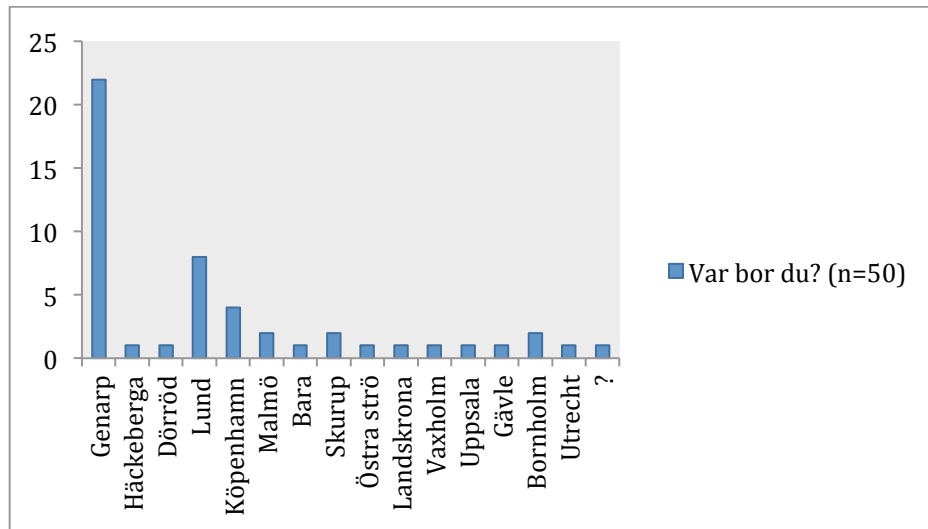

Fig 19. Enkät svar på frågan ”Var bor du?”, angivna per ort.

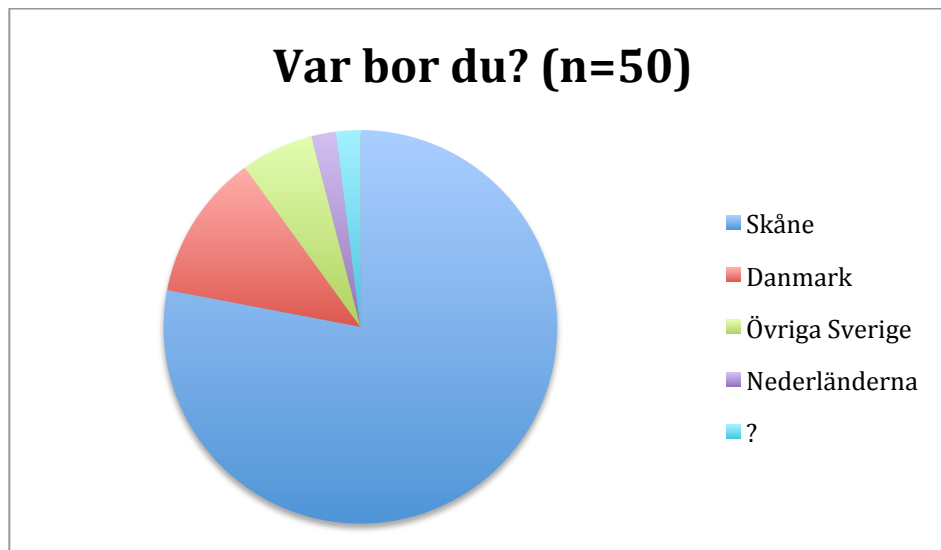

Fig 20. Enkät svar på frågan ”Var bor du?”, sammanställda per region.

Cirka hälften av alla som besvarat enkäten besöker reservatet varje dag eller några gånger per vecka, och en femtedel av svaren kommer från förstagångsbesökare (Fig 21). Något fler kvinnor (28st) än män (22st) har besvarat enkäten (Fig 22). Mer än hälften av de som besvarat enkäten är i ålderskategorierna 61-70 år eller 71-80 år (Fig 23).

Enkät svaren redovisas vidare under respektive problemställningar.

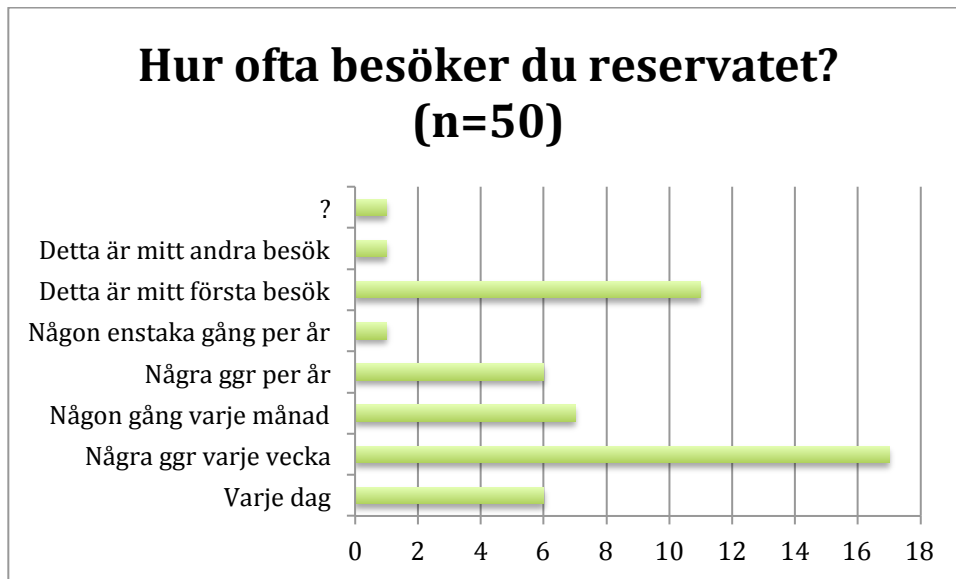

Fig 21. Enkät svar på frågan "Hur ofta besöker du reservatet?".

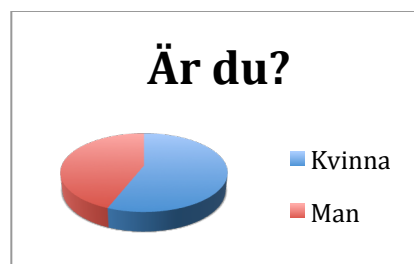

Fig 22. Enkät svar på frågan "Är du kvinna eller man". n=50

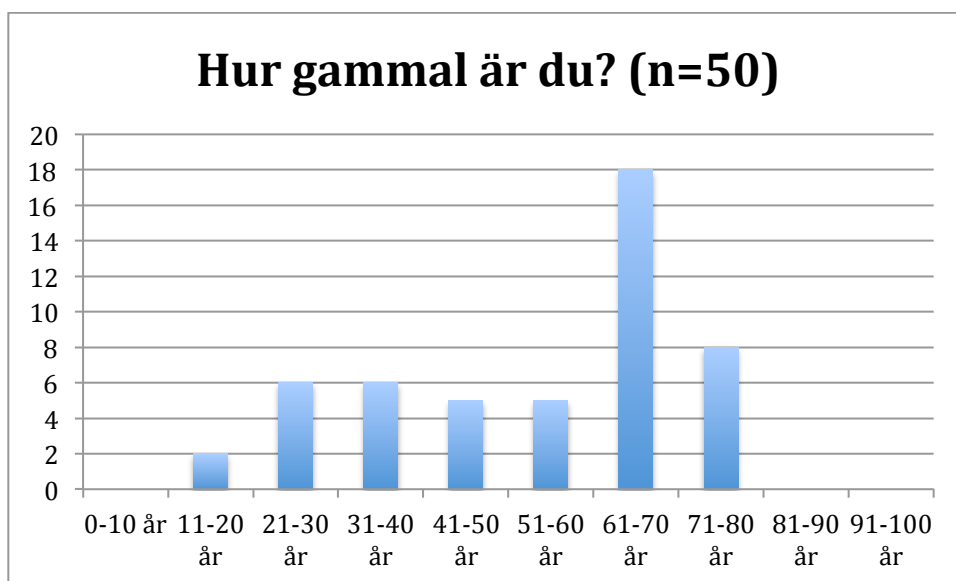

Fig 23. Enkät svar på frågan "Hur gammal är du?".

Slitage, otrygghet och skador på skogen till följd av ökad mountainbike-cykling
Majoriteten av enkätsvaren på frågan om man vill att något förbättras i reservatet handlar om mountainbike-cyklingen i reservatet:

”Ringklockor på cyklisternas cyklar.”

”Mindre antal cyklister.”

”Har flera gånger nästan blivit påkörd av cyklister, tycker att cykling ska vara förbjudet på Skåneleden.”

”Förbud mot cykling i naturreservatet och Skåneleden.”

”Särskilda cykelstigar. På helgerna är det jobbigt att promenera p.g.a. alla cyklar.”

”Att lägga fler slingor för cyklisterna eftersom de stör många som promenerar.”

”Cyklisterna fördärvar vissa stigar för oss som vandrar, men det är svårt att göra något åt.”

”Vandringsstigarna börjar bli sönderkörda av det ökande cykelkörandet som kan leda till skador för cyklande och gående. Läge för att dela av stigarna för gående/springande och cyklande.”

Stigarna genom reservatet är på vissa platser mycket smala vilket ökar otryggheten när vandrare och joggare ska samsas med cyklisterna (Fig 24).

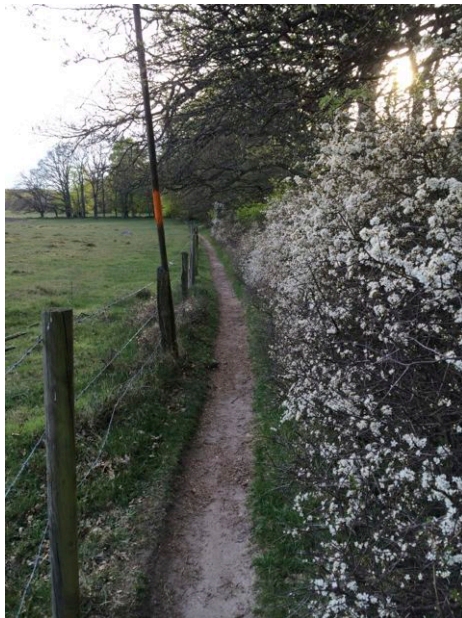

Fig 24. Stigen längs norra delen av område 13, omgiven av taggtråd på ena sidan och slånbuskage på andra.
3 maj 2015.

Jag har observerat mountainbike-cyklister året runt, även vintertid (Fig 25), och man möter även cyklister efter att det mörknat, då de använder sig av starka pannlampor för att se stigarna, vilket bländar mötande vandrare.

Fig 25. Mountainbikecyklist vid skötselområde 13, 29 december 2014

Samtidigt finns det en positiv attityd hos många cykelklubbar och enskilda cyklister som är månna om att uppträda hänsynsfullt gentemot andra besökare i reservatet.

Genarp cykelklubb, som har som målsättning att *”Samla alla cykelglada i byn inom alla de olika discipliner som utövas av byborna.”* har en webbplats där man kan läsa följande uppmaning:

” Kom ihåg att alltid respektera allemansrätten när du cyklar i skogen och ta hänsyn genom att sänka farten när du möter vandrare, ryttare, jägare, hundägare och motionärer och hälsa gärna vänligt på dem du möter. ” (Genarp cykelklubb, 2015)

På hemsidan länkar man också vidare till skriften *”Allemansrätten – Vad säger lagen?”* (Bengtsson, Naturvårdsverket, 2004), där man har följande skrivning som vänder sig till cyklister:

”Man får inte cykla eller åka skidor över tomt eller plantering och inte heller på annan skadekänslig mark. Den begränsningen får särskild betydelse för cykling i terräng med terrängcyklar (mountainbikes) som kan ställa till vissa skador särskilt när flera tar samma väg.”

Trots att många cyklister visar hänsyn till andra besökare i reservatet kvarstår alltså problem med ökat slitage på stigarna. Detta blir särskilt uppenbart under regniga perioder (Fig 26).

Fig 26. Stigen från landsvägen längs parkeringen vid Jägarehusinfarten, in i skötselområde nr 21. 4 januari 2015

Markägaren har påtalat för Länsstyrelsen att mountainbike-cyklister som cyklat utanför stigar kört över granrötter vilket orsakat skador som lett till att träden drabbats av röta. Därmed finns risk för att även skogsbruket missgynnas av den ökade cyklingen genom reservatet. Länsstyrelsen och markägaren var dock överens om att ett förbud för cykling genom vissa områden troligen skulle ha liten effekt eftersom det är så svårt att kontrollera efterlevnaden.

Markägaren har därför istället, efter dialog med cykelföreningar, inlett ett försök med att märka ut ett antal lämpliga cykelleder som går genom varierande terräng både i och utanför Häckeberga naturreservat. Förhoppningen är att cyklisterna på så vis håller sig till de utmärkta cykellederna och att skadorna på skogen därmed minskar. (Nilsson, Länsstyrelsen Skåne, 2015, muntligen).

Man har också på vissa sträckor skapat cykelleder parallellt med befintliga stigar vilket förhoppningsvis minskar otryggheten för vandrare och joggare (Fig 27).

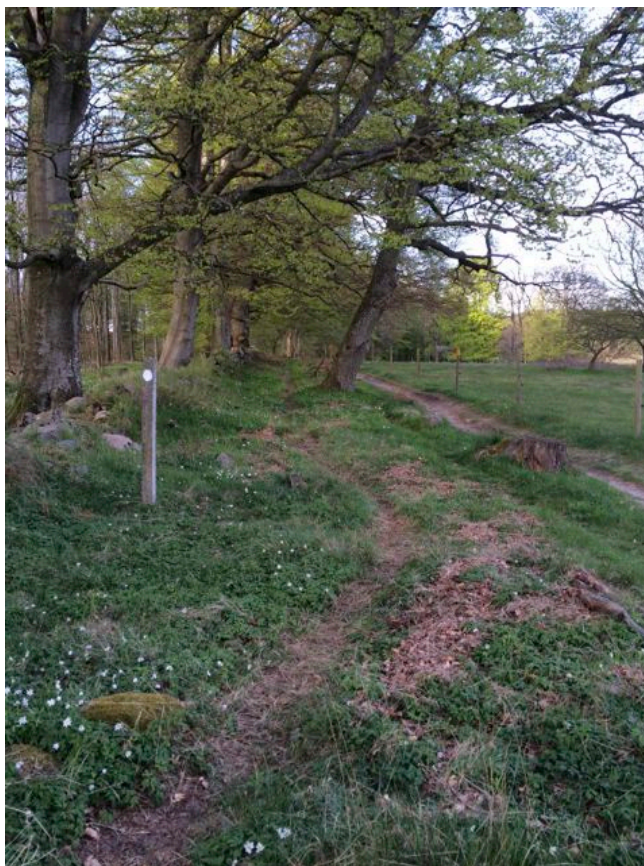

Fig 27. Diagonalt till höger i bild syns den ursprungliga promenadstigen längs norra gränsen av område 13. Mitt i bild syns en ny cykelled utmärkt med en vit prick.
3 maj 2015.

Generellt behov av underhåll av stigar

Även enkätlämnare som inte tar upp frågan om cyklister i området, påpekar att vissa partier är blöta och leriga, och nämner behovet av att stigar prepareras bättre så att man kan ta sig fram även under de fuktigare delarna av året. En av besökarna föreslår att man använder runda stenar eller tjocka brädor för att åtgärda geggan.

Önskemål vid vindskyddet

Det vindskydd som finns vid östra delen av område 13, vid ruinerna efter gården Allmänningen (Fig 28) är välbesökt både av dagsbesökare och övernattare, såväl av ensamvandrare som av scoutföreningar, skolklasser, familjer och grupper av vänner (egna observationer).

Av enkätsvaren nedan framkommer några saker som kan åtgärdas för att underlätta för besökare till vindskyddet.

”Fler brunnar skulle ej skada. Men de som finns är väl egentligen tillräckliga. Veden är lite väl grovhuggen. En fastkedjad yxa vid vindskyddet skulle vara bra.”

”Adgang til renere vand/brendsel” (Tillgång till renare vatten samt ved)

”Vatten som inte skal kogas ville være bra” (Vatten som inte behöver kokas vore bra)

Fig 28. Vindskyddet vid Allmänningen, vid östra delen av område 13. 1 juni 2015.

Skrot från tidigare markanvändning samt nedskräpning

I skötselområde 22 ligger det en rostig mjölkkanne och annat skrot efter tidigare markanvändning (Fig 29)., och i landsvägens kant längs med skötselområde 5 ligger det ibland skräp, men överlag är nedskräpningen liten inom reservatet. Soptunnor finns vid parkeringen nära Jägarehus, vid vindskyddet vid Allmänningen, samt vid parkeringen vid genarps idrottsplats/Vattenmöllan.

En av de besökare som besvarat min enkät tar ändå upp nedskräpning under frågan på vad man vill ska förbättras inom naturreservatet, och svarar ”Respekt från människor -> Plocka med sig skräpet.”

Fig 29. Skrot efter tidigare markanvändning. Skötselområde nr 22. 4 januari 2015

Information om reservatet

Endast ett fåtal av de svenska besökare till reservatet, som fyllt i enkäten, har fått veta via webben att reservatet fanns, vilket delvis förklaras av att nära hälften av dem bor i närområdet (Fig 30).

Bland enkätlämnarna är de vanligaste sätten att ha fått veta att reservatet finns antingen att bo i närheten eller att ha blivit tipsad av vänner.

Tre av dem som besvarat enkäten har dock hittat till reservatet via Skåneledens hemsida (Skåneleden, 2015).

En dansk besökare har fått information om reservatet via Länsstyrelsen i Skånes webbplats, och en annan via Länsstyrelsens ”Utflyktsguide till Skånes naturreservat” (Länsstyrelsen Skåne, 2015h). En tredje dansk har googlat sig fram till information om reservatet, och en fjärde dansk använde sig av webbplatsen Sydsverige.dk.

Besökaren från Nederländerna använde sig av internet för att hitta ett naturskönt område nära Köpenhamn, men har inte angett vilken hemsida hon fann informationen på.

Ingen av enkätlämnarna uppger att de fått veta att reservatet fanns via information från Lunds kommun.

Två besökare från Bornholm råkade se skylten vid Jägarehus parkering, men kände inte till reservatet dessförinnan.

Övriga besökare har angett ”På annat sätt” som svarsalternativ på frågan om hur de fått veta att reservatet fanns, och specificerat svaret enligt nedanstående:

”Mamma och pappa körde hit”

”Jag var här på exkursion med en universitetskurs”

”Jobbar på Häckeberga”

”Uppväxt här”

”Tittade på karta (analogt!)”

”Tittade på karta för 30 år sen...”

Fig 30. Enkät svar på frågan "Hur har du fått veta att reservatet finns?".

Bristfälliga kartor och otillräcklig skyltning

Vid flera infarter till reservatet, samt vid vindskyddet vid Allmänningen finns orienteringskartor uppsatta av Länsstyrelsen.

Önskemål finns dock om att det tydligare märks ut på kartorna var i naturreservatet man befinner sig (Fig 31).

"Tavlorna med karta och en röd prick "Här är du". Den syns aldrig så det är lätt att gå vilse! Bättre färg på den röda pricken!" Enkät besvarad vid Vattenmöllan/Genarps idrottsplats.

"Bättre, tydligare kartor." Enkät besvarad vid vindskyddet.

"Ny detaljerad orienteringskarta" Enkät besvarad vid parkeringen i närheten av Jägarehus.

Fig 31. Orienteringskarta där ”Du är här”-pricken försvunnit. 4 januari 2015.

Även Skåneledens skyltar och markeringar är tänkta att underlätta för besökare att hitta. Vid vissa vägskäl saknas dock skyltning, och vid andra är skyltarna så slitna att de är svåra att läsa. Även flera stolpar som markerar ledens sträckning är mycket medfarna (Fig 32). I nuläget är det därför svårt för en ny besökare att orientera sig i området.

Fig 32. Mycket medfarna Skåneleds-stolpar placerade vid Vattenmøllan, respektive i område 12. 5 april 2015

Vid vindskyddet vid Allmänningen är de engelsk- och dansk-språkiga skyltarna om Skåneleden och Allemansrätten delvis uppeldade och i övrigt slitna (Fig 33).

Fig 33. Skåneledens anslagstavla vid vindskyddet med delvis uppeldad information. 4 januari 2015.

Även tydligare skyltning riktad till hundägare behövs. En enkätlämnare skriver följande:

”Det finns 4 st Jack Russel hundar som systematiskt släpps i skogen för att jaga och springa av sig. Ägaren parkerar också på parkeringsplatsen (som idag) och följer inte ens med sina hundar utan bara kallar in dem på något sätt. Det har pågått i några år.”

Jag har själv vid ett tillfälle under våren 2015 observerat de lösspringande hundarna, utan medföljande ägare, ute på de öppna ängarna där flera fåglar häckar och riskerar att störas.

Bristande tillgänglighet

Vägen in i reservatet via Vattenmöllan (Fig 34) upplevs av en del besökare som svårtillgänglig. De har lämnat följande kommentarer på frågan vad de skulle vilja att man förbättrar i naturreservatet:

”Gångstigen från parkeringen ner till bron är nu en kullerstig. Nästan omöjlig för t ex barnvagnar eller rullatorer. Åtgärda!”

”Vägen ner till bäcken är svår att nå med rullator, rullstol och barnvagn.”

”Vägen fram till bäcken vid Vattenmöllan. Stenig. Svårt att ta sig fram med barnvagn och rullstol.”

Fig 34. Vägen in i naturreservatet från Vattenmöllan. 3 maj 2015

Önskemål om förslag på aktiviteter

En av de besökare som besvarat enkäten på engelska, men är bosatt i Lund, skulle vilja se förslag på saker att hitta på i reservatet. Aktiviteter som tar en halv eller en hel dag och som passar barn, familjer, unga eller gamla.

”Activity suggestion for kids, family, young people, old people for half a day, full day etc.”

Yngre besökare i reservatet

Förskolorna i Genarp använder sig av Häckeberga naturreservat när de undervisar barnen om natur och miljö. En återkommande aktivitet är att barnen håvar i Höje Å vid Vattenmöllan (egen observation), och då får lära sig mer om vattenlevande insekter som t ex skraddare (*Gerris sp.*), dykarbaggar (*Dytiscidae spp*) och nattsländelarvernas hus.

Årskurs 1 på Häckebergaskolan i Genarp hade ett projekt under våren 2015 då de lärde sig mer om Allemansrätten och i närheten av Vattenmöllan satte upp egentillverkade skyltar som uppmanade besökare att hålla naturen ren (Fig 35 och 36) (Lunds kommun, Häckebergaskolan. 2015).

Fig 35. Skyltar om Allemansrätten uppsatta kring trädstammar nära Vattenmöllan. 1 april 2015.

Fig 36. Två av skyltarna om Allemansrätten, med information och uppmaningar till besökare. 1 april 2015.

Diskussion och rekommenderade åtgärder

Min genomgång av samtliga skötselområden och mina allmänna observationer av Häckeberga naturreservat som helhet visar att man i stora drag nått målsättningen med inrättandet som var att naturvärdena och den variationsrika naturkaraktären skulle finnas kvar, och tillgängligheten bli bättre.

De naturvärden man ville bevara vid inrättandet av reservatet och som man beskrev för vart och ett av de 40 skötselområdena kvarstår.

Som framgår av de detaljerade beskrivningarna, i Appendix 2, varierar naturen inom reservatet, och vid en vandring genom reservatet upplever man de skiftande naturtyperna tydligt.

Förbättrad tillgänglighet är ett brett begrepp som kan tolkas på flera sätt.

Den fysiska tillgängligheten har förbättrats sedan reservatet inrättades genom parkeringsplatser, skyltning samt iordningsställande av en välbesökt vistelseyta med bord, bänkar och grillplatser vid Vattenmöllan.

Det är svårt att helt tillgänglighetsanpassa reservatet för alla besökare, utan att behöva göra ingrepp som är negativa för natur- eller kulturvärdena, men man kan möjligen anlägga ett område med breda, välpreparerade grusgångar i anslutning till Vattenmöllan för att förbättra tillgängligheten där.

Tillgänglighet i form av information om Häckeberga naturreservat har ökat markant inte bara genom tryckta pappersfoldrar, utan även genom webbinformation och appar. Information om Häckebergaområdet i stort finns nu även på fler språk än svenska vilket gör reservatet tillgängligt för fler besökskategorier än förut.

Utmaningar med de många olika skyddsformerna

Att reservatet är skyddat via många olika skyddsformer med såväl natur, kultur och friluftsliv i åtanke är positivt på så vis att man uppmärksammat områdets höga skyddsvärde ur flera aspekter, men det kräver också kompromisser. Det som är bäst för friluftslivet är inte alltid bäst för naturen, eftersom ett intensifierat friluftsliv riskerar att leda till ett ökat slitage på naturen eller större störningar för djurlivet.

Naturvärden

En svaghet vid min genomgång av delområdena är att jag endast undersökt områdena under perioden december 2014 till slutet av maj 2015. Vissa arter är lättare att observera under andra delar av året.

Jag är inte heller kvalificerad att identifiera alla arter med säkerhet, vilket gör att intressanta arter riskerar att förbises i min beskrivning av områdena idag. Även skötselplanen från 1987 är bristfällig eftersom den endast berör vissa slags arter, främst gräs- och trädarter.

Friluftsliv

Eftersom detta arbete är begränsat till perioden december - maj saknas data om friluftslivet under perioden juni - november, och det är troligt att besöksfrekvensen ökar under sommarmånaderna då vädret uppmuntrar till utomhusvistelse och camping, och fler yrkesverksamma har semester och därmed mer tid att tillbringa i naturen.

De enkäter som samlats in visar sannolikt en något skev bild av besökarna eftersom vissa kategorier, t ex cyklister, inte tar sig tid att stanna upp och fylla i en enkät. Mina observationer vid mina många besök i reservatet visar att friluftaktiviteterna varierar mer än enkätsvaren påvisar och att besökarna har en större åldersspridning. Det är ändå mycket positivt att så många besökare i åldern 61-70 och 71-80 besvarat enkäten vilket ger värdefull information om vad som behövs för att reservatet ska upplevas som tillgängligt även för dessa kategorier.

Av enkätsvaren framgår tydligt att olika friluftaktiviteter konkurrerar om utrymmet i reservatet.

Cykling

Den ökade mountaibike-cyklingen är positiv i den bemärkelsen att fler personer hittar till naturreservatet, och utnyttjar det för rekreation och motion. Den otrygghet kopplad till cyklisterna i reservatet, som visar sig av enkätsvaren, är inte unik för Häckeberga naturreservat. Ökad mountainbike-cykling innebär generellt ett större slitage på stigar, och kan leda till konflikter med annat friluftsliv genom att cyklisterna passerar i hög hastighet (Lunds kommun, 2006b).

Den ökade mängden cyklister i området kan också få effekt på var djuren i reservatet känner sig trygga. Det finns dock inga belägg för störningar på djurlivet i nuläget.

De stigar i reservatet som utsätts för stort slitage behöver prepareras bättre för att undvika att de blir geggiga och svåransvända för de som promenerar.

Det är viktigt att informera cyklister om att de endast bör cykla på utmärkta stigar och inte på ostigad mark, för att undvika ytterligare slitage och störning.

Försöket från markägarens sida att märka ut fler separata leder för cyklisterna kan, om de används, minska skadorna på skogen och avlasta andra stigar så att det därmed blir mindre trångt och upplevs tryggare för de som promenerar och joggar där.

Information om att de vita prickarna markerar cykelleder bör finnas vid infarter till reservatet. Idag är det inte alla besökare som känner till betydelsen av prickarna. Utan en förklaring till de nya markeringarna kan de tolkas som nya vandringsleder, och vandrare får därmed visserligen ett utökad stigsystem, men risken är att konkurrensen med mountainbike-cyklisterna om stigarna då bara flyttar till nya platser.

Jakt

Om ingen jakt skulle förekomma inom reservatet finns stor risk att viltskadorna skulle öka och att sjuka villebråd far illa. Dock kan jakten få en negativ effekt på friluftslivet genom att den konkurrerar om utrymmet med andra friluftaktiviteter (Fig 37) och skapar otrygghet och medföljande konflikter om man inte tydligare än idag markerar när och var jakt pågår.

Om man i förväg skulle gå ut med information om var och när jakten planeras äga rum finns en risk att jakten saboteras av jaktmotståndare, men denna risk borde vara mindre om man skyltar just då jakten pågår.

Vid Häckebergasjön har man tidigare monterat skyltar som varnar för drevjakt och som snabbt kunde vikas fram då jakten pågår. Liknande skyltar vore önskvärda vid infartsvägarna till Häckeberga naturreservat.

Fig 37. Jaktorn intill cykelled i skötselområde 31.
8 februari 2015

Rekommenderade åtgärder

Trots att reservatet som helhet mår bra och intentionerna vid inrättandet av reservatet i stort uppnått kvarstår saker att åtgärda. Det har varit en stor utmaning att länsstyrelsen inte fått ökade skötselanslag mellan 1987 och 2015 (Hall, Länsstyrelsen Skåne, muntligen, 2015).

Nedan följer en rad rekommenderade åtgärder som behövs för att komma tillrätta med problemen i reservatet. För att lyckas behöver flera instanser samverka – Länsstyrelsen Skåne, Lunds kommun, markägaren och besökare.

Några åtgärder är relativt enkla, medan andra kräver ett långsiktigt arbete. I ett försök att göra dem mer överskådliga har jag delat in dem i följande tre kategorier;

1. Åtgärder för att minska skador på reservatet
2. Åtgärder för ökad information
3. Åtgärder för att skydda naturvärden ytterligare

Åtgärder för att minska skador på reservatet;

Städa bort skräp från tidigare markanvändning

Skrotet som ligger i skötselområde 22 bör städas bort för att undvika skador på djur som passerar genom området.

Undvik i möjligaste mån att ta ut virke då marken är mjuk och sank

De körskador som uppstått i flera skötselområden (Fig 38) visar att skötselplanens skrivning om att ”*Avverkning skall ske så att skador på mark och vegetation blir så små som möjligt.*” inte efterlevts.

Även om markägaren har god kännedom om marker och väderförhållanden är det viktigt att även anlita underentreprenörer får information om vilka särskilda naturvårdshänsyn som behöver tas vid t ex avverkning och nyplantering i reservatet. Detta bör tas upp vid den årliga skötselplaneringen mellan Länsstyrelsen och markägaren.

Fig 38. Ett exempel på kvarstående körskador på vägen längs med skötselområde 29, bort mot det avverkade område nr 39.
4 januari 2015

Förstärk stigar på platser som är sanka eller utsatta för stort slitage

I område 13 har Länsstyrelsen Skåne lagt ut sjögrus för att förstärka ett sankt parti (Fig 39). Tack vare detta kunde man ta sig fram även då det var fuktigt i markerna. Liknande förstärkningar behövs på fler platser i reservatet.

Fig 39. Utlagt sjögrus för att åtgärda ett geggigt parti av stigen genom område 13. 22 mars 2015

Åtgärder för ökad information;

Vid Jägarehusinfarten

Märk ut parkeringen vid Jägarehusinfarten till reservatet så att det tydligare syns att det är där man parkerar om man ska till reservatet (Fig 40). På så vis kan man förhoppningsvis minska antalet felparkeringar och bilar som bryter mot motorfordonsförbudet vid Jägarehusvägen.

Fig 40. Parkeringen vid Jägarehusinfarten till reservatet. 27 december 2014

Flytta informationsskylten om reservatet vid parkeringen vid Jägarehus, så att den vänder sig mot reservatsgränsen istället för bort från reservatet. Idag är det lätt att tolka skylten som att reservatet går åt andra hållet, dvs söderut från parkeringen (Fig 41).

Fig 41. Parkeringsplatsen vid Jägarehusinfarten till reservatet. 27 december 2014

Komplettera med skyltar på engelska som informerar både om själva naturreservatet och vilka regler som gäller för besökare till reservatet.

Sätt upp en skylt med texten ”Häckeberga naturreservat / Häckeberga Nature Reserve”, och märk ut att det finns ett vindskydd, vid infartsvägen vid Jägarehus (Fig 42).

Fig 42. Infartsvägen till reservatet vid Smedjan/Jägarehus. 29 december 2014

Vid vindskyddet vid Allmänningen

Byt ut de trasiga engelskspråkiga informationsskyltarna som hör till Skåneleden.

Sätt upp en likadan skylt om koppeltvång för hundar som redan finns på skylten vid Jägarehusparkeringen (Fig 43).

Fig 43. Informationsskylt på parkeringsplatsen vid Jägarehusinfarten till reservatet.
Till höger syns en liten skylt med texten
”Hundar ska hållas kopplade – Dogs must be on a lead”.
29 december 2014

Om den nya utsiktspunkten i reservatet

Om man vill att fler besökare ska hitta till den nya utsiktspunkten i skötselområde 39, som ersatt den tidigare utsiktspunkten vid Järnhatten, bör stigen till den nya platsen märkas ut. Eftersom området redan är planterat med barrträd kommer sikten att skymmas då dessa växer upp, så en långsiktig plan för att upprätthålla utsikten, eller att återskapa utsikten vid Järnhatten behövs.

I hela reservatet

Informera även om andra närliggande reservat, på samtliga anslagstavlor som finns i anslutning till Häckeberga naturreservat. På så sätt tillgängliggör man mer av naturen och visar upp områdets många olika naturtyper för nya besökare.

Byt ut gamla blekta gränsmarkeringar (Fig 44) och komplettera även dem med skyltar om koppeltvång.

Fig 44. Blekta gränsmarkeringar vid skötselområde 29 och 13. 4 januari 2015

Gör tydligare ”du är här”-märkningar på kartorna i reservatet. Det är viktigt för besökare att de kan hitta var de befinner sig i reservatet på de utplacerade kartorna. Eftersom den ritade röda ”du är här”-markeringen som finns på kartorna lätt slits bort, bör man markera på något annat sätt, t ex med en skruv som ju lämnar ett hål på kartan även om den tas bort.

Sätt upp en informationsskylt om Häckeberga naturreservat vid alla infartsvägar till reservatet (Fig 45).

Fig 45. Infart vid skötselområde nr 18 och nr 13. Informationsskylt saknas. 4 januari 2015

Skåneledsmarkeringar och övriga stigmarkeringar inom reservatet

Markeringarna för Skåneleden inom reservatet behöver ses över. De orangea markeringarna behöver också kompletteras vid vägskäl, med text och pilar som visar vart vägarna leder, t ex ”←Vattenmöllan”, ”Vindskyddet Allmanningen →” samt ”Dörröds fålad →”.

Länsstyrelsen, markägaren och förvaltarna av Skåneleden bör samråda kring skyltningen. Länsstyrelsen bör även se till att skyltning finns i reservatet på stigar där Skåneleden inte passerar, efter att ha överlagt med markägaren vilka sträckor som lämpar sig bäst för promenader respektive cykling.

Information på webben samt på andra språk

Romeleås- och sjölandskapskommittén (RÅSK) bör uppdatera sin webbplats (RÅSK, 2015) och ta bort information om Häckeberga värdshus öppettider, eftersom värdshuset lades ned för flera år sedan.

Lunds turistbyrå, Lunds kommun och Malmö stad kan dra nytta av att Länsstyrelsen Skåne tagit fram ”Utflyktsguide till Skånes naturreservat” på flera språk, och bör lägga ut pdf-broschyrerna på sina webbplatser, på de websidor som riktar sig till icke-svenskspråkiga besökare.

Länsstyrelsen Skåne skulle själv kunna utnyttja det arbete man redan lagt ner på guiden genom att en del av informationen kan omarbetas till informationstavlor vid naturreservatet – t ex texterna om varför naturreservat inrättas, och vad man måste tänka på som besökare i reservaten, vilket finns att läsa på de inledande 11 sidorna i naturguiden.

Länsstyrelsen bör även lägga ut utflyktsguiderna på den engelskspråkiga webbsidan <http://www.lansstyrelsen.se/skane/En/djur-och-natur/friluftsliv/Pages/default.aspx>, där den är mer lätthittad för en utländsk besökare än på den svenska webbplatsen.

Informationen på Lund kommuns webbsida om ”nature areas” (Lunds kommun, 2014) och i pdf-guiden bör kompletteras med mer information vilken delvis kan hämtas ur Länsstyrelsens utflyktsguide (Länsstyrelsen Skåne, 2015h).

Häckebergakartan på Lunds kommuns webbsida med rubriken ”Vandra långt!” (Lunds kommun, 2015), behöver revideras så att parkeringplatsen vid Jägarehusinfarten samt vindskyddet vid Allmanningen märks ut.

Åtgärder för att skydda naturvärden ytterligare;

Strax utanför reservatsgränsens område nr 21, tvärs över vägen från parkeringen vid Jägarehusinfarten står en mycket gammal ek mitt inne i lärkskogsplanteringen, (Fig 46). Trots att den ligger utanför reservatet bör man snarast ha en dialog med markägaren för se hur man bäst kan skydda eken framöver.

Fig 46. Eken vid reservatets parkering vid Jägarehusinfarten. 5 januari 2015

Beredskap för framtiden

Länsstyrelsen Skåne har som målsättning att inget naturreservat i Skåne ska ha en skötselplan som är äldre än 20 år (Nilsson et al, Länsstyrelsen i Skåne, 2012).

Det är hög tid att uppdatera Häckeberga naturreservats skötselplan nu nära 30 år efter att den fastställdes, bland annat för att ta hänsyn till redan inträffade och väntade klimatförändringar.

Det har blivit vanligare med kraftiga nederbördsperioder och man förutspår frekventare stormar och en ökning av antalet invasiva arter (Nilsson et al, Länsstyrelsen i Skåne, 2012).

De senare årens mildare vintrar har inneburit att tjälen inte nått lika långt ner i marken. Trädens rötter har därför inte varit lika förankrade som av tidigare års djupare tjäle, och skogen inom reservatet har blivit känsligare för stormskador än tidigare (Nilsson, Länsstyrelsen i Skåne, 2015, muntligen). Det blir också svårare att förutse när stormskador uppstår eftersom trädens rötter vid en storm kan vickas loss, utan att trädet faller, så att trädet vid ett senare tillfälle faller även vid svagare vind.

De förväntade fortsatta klimatförändringarna i kombination med naturliga temperaturfluktuationer kan innebära att vissa typer av skogsplanteringar och trädslag blir alltmer känsliga för väder, vind, och insektsangrepp. En reviderad skötselplan måste ta detta i beaktande när man anger mål för delområdenas framtida artsammansättningar.

Vid en genomgång av målen för vart och ett av de 40 delområdena ser man att det för majoriteten av områdena finns en målsättning att skogen framöver antingen ska utgöras av lövskog eller blandskog. Av de arter som Håckeberga säteri enligt sin hemsida vill satsa mer på; lärk, douglasgran, sitkagran, hybridasp och poppel, nämns bara lärk i skötselplanen för naturreservatet (Håckeberga säteri, 2014 och Länsstyrelsen Malmöhuslän, 1987). Detta kan antingen bero på att markägaren har som mål att få hög avkastning och att man i reservatet har som mål att bevara en mer traditionell natur, eller på att man inte hunnit anpassa skötselplanen för naturreservatet till framtida klimat.

En mer varierad skötsel med avseende på gallring, åldersfördelning och artsammansättning inom ett bestånd kan minska framtida skador, och skogsägare behöver generellt mer rådgivning i dessa frågor (Jönsson, 2012).

I en framtida uppdaterad version av skötselplanen bör man även skriva in hur regelbunden uppföljning av skötseln och kontinuerlig revidering av skötselplanen ska gå till. Som jämförelse kan nämnas att man i skötselplanen för det närliggande naturreservatet Håckeberga-Skoggård, vilken skrevs 2008, kan läsa att ”Skötselmål följs upp vart tredje år.” och att ”De åtgärder som anges i planen inom ramen för givna riktlinjer skall ses över om uppföljning av skötsel- och kvalitetsmålen visar att en översyn är nödvändig eller i övrigt när det är påkallat” (Länsstyrelsen i Skåne, 2008).

I beskrivningarna av skötselområdena i den befintliga skötselplanen skrivs en hel del om trädslag, gräsarter och vissa växter, men mycket lite om fåglar, däggdjurs-, och insektsarter, grod- och kräldjur, mossor och lavar. En noggrann inventering av naturreservatet vore önskvärd för att lättare över tid kunna följa upp artbestånden inom reservatet. Det vore t ex intressant att veta om hasselmus som är känd från det intilliggande reservatet Dörröds fålad även förekommer i Håckeberga naturreservat.

Med tanke på Håckeberga naturreservats varierande natur och geologi, och de kulturhistoriska spåren inom reservatet kan det utgöra ett mycket bra exkursionsområde för Lunds universitet inom flera olika vetenskapliga grenar. Det är dessutom lättillgänglighet via kommunala färdmedel (busslinjer från Lund och Malmö). Det skulle vara särskilt intressant om universitetet kan ta ett tvärvetenskapligt grepp på området och undersöka samt beskriva området både med avseende på geologi, faunistik, floristik, och kulturmiljöer, och uppmana studenter att hjälpa till med inventeringen. Studenterna skulle även kunna återkomma till området under flera olika kurser under utbildningen för att belysa områdets geologi och biologi ur olika vinklar.

Avslutningsvis vill jag lyfta blicken från Häckeberga naturreservat och sätta in det i sitt globala sammanhang.

Jag lånar ett citat från Länsstyrelsen Skåne som i sitt Naturvårdsprogram ”Värna, Vårda, Visa Skåne” skriver:

”Naturvård handlar om att skydda värdefulla naturområden och arter långsiktigt. Men det handlar också om att möta människans behov av att använda naturen nu och i framtiden. Naturvården är en av hörnstenarna i arbetet för hållbar samhällsutveckling både nationellt och globalt. Att skydda och förvalta värdefulla naturområden är därför också en del av Sveriges internationella åtaganden”(Nilsson, et al, Länsstyrelsen Skåne, 2012).

Referenser

Dikten ”Häckeberga, skogar, höjder” av Lina Gren Nilsson återfinns i ”*Människor i Genarp och Häckeberga – en by och torpvandring i gamla tider*. Ingemansson, M. och Kask, P-J., 1987.

Den bestämningslitteratur som använts är:

Durango, S. 1985. *Fåglarna i färg*. ISBN 91-1-854002-3.

Hallingbäck, T., Lönnell, N., Weibull, H., Hedenäs, L. och von Knorring, P. 2006. Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Bladmossor: Sköldmossor - blåmossor. Bryophyta: *Bauxbaumia - Leucobryum*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala. ISBN 91-88506-55-X.

Hedenäs, L., Reisborg, C. och Hallingbäck, T. 2014. Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Bladmossor: Skirmossor-baronmossor. Bryophyta: *Hookeria - Anomodon*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala. ISBN 978-91-88506-84-9.

Holmåsen, I. 1984. *Lavar och mossor – 52 vanliga arter*. ISBN 91-86448-22-6.

Jensen, B. 1993. *Nordens däggdjur*. ISBN 91-1-933262-9.

Mandahl-Barth, G., Fältbiologerna. 1988. *Småkryp i sötvatten*. ISBN 91-85094-69-2.

Mossberg, B. 1992. *Den nordiska floran*. ISBN 91-46-14833-7.

Nyström, P., Stenberg, M., Hertonsen, P. och Hallengren, A. Länsstyrelsen Skåne. 2013. *Grodor ur ett skånskt perspektiv*. ISSN 978-91-87423-29-1.

Ohlsson, A. och Wedelin, M., Länsstyrelsen Skåne, 2014. *Dagfjärilar i Skåne*. ISBN 978-91-87423-48-2.

Philips, R. och Jacobsson, S. 1994. *Norstedts stora svampbok*. ISBN 91-1-854192-5.

Kartan som utgör Appendix 2 är:

Topografiska kartan med Länsstyrelsen Skåness GIS-skikt. Hämtad 2015-06-24.

Övriga referenser:

Bertil Bengtsson, Naturvårdsverket. 2004. Allemansrätten – Vad säger lagen?
ISBN 91-620-8161-6

[<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-8161-6.pdf>] läst 2015-06-21.

CruiseGuide. 2009. 7/6 2009, p 8, ”Sweden”. ISSN 1935-6501, via Lunds universitets databas UB Search, [www.lub.lu.se] sökning genomförd 2015-01-04.

Cykellistan Jönköping. 2014. Cykellistan MTB Weekend Genarp -Skåne 25-26 maj 2014. Cykel [<https://www.youtube.com/watch?v=kAuTunxW1A8>] sedd 2015-02-21

Eniro Sverige AB. 2015. Eniro kartsök. Sökning på ”Häckeberga 932, Genarp” [kartor.eniro.se] sökning genomförd 2015-06-18.

Europakommissionen. 2015. Natura 2000 network, [http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/index_en.htm] läst 4 jan 2015-01-04

Friluftsförbundet Genarp. 2015. MTB barn 2015, [<http://www.friluftsförbundet.se/genarp/mtb-barn>] läst 2015-02-21

Genarp cykelklubb. 2015. MTB i Genarp, [<http://genarpck.weebly.com/mtb-i-genarp.html>] läst 2015-02-21

Hall, J. 2015. Länsstyrelsen Skåne. Muntligen 2015-06-25.

Heimbürgen, H. och Tahvanainen, K V. 1989. *Svenska Telegrafverket, del VI.*

Häckeberga jaktlag. 2015. [www.hackebergajakt.se] läst 2015-04-05

Häckeberga slott. 2015. [<http://www.hackebergaslott.se/sv>] och [<http://www.hackebergaslott.se/en>] läst 2015-04-11

Häckeberga säteri. 2014. [www.hackeberga.se] läst 2014-12-27

Ingemansson, M. och Kask, P-J. 1987. *Människor i Genarp och Häckeberga – en by och torpvandring i gamla tider.*

Jönsson, A M. 2012. Centrum för miljö- och klimatforskning vid Lunds universitet, 15 nedslag i klimatforskningen – Dåtid, nutid, framtid, kap 11, ”Skogsägare behöver praktiska råd”.

Kask, P-J. 1974. *Gamla Genarp.*

Lunds kommun. 2006. Grönstruktur- och naturvårdsprogram. [<http://www.lund.se/Medborgare/Bygga-bo--miljo/Parker-och-natur/Naturvard/>] läst 2015-04-06

Lunds kommun. 2012a. ”Naturguide Lund”. Applikation för I-Phone utvecklad av Appanero åt Lunds kommun. [<http://www.lund.se/Tillbehor/Nyhetsarkiv/Naturguide-Lund--app-for-naturen/>] hämtad 2014-12-27

Lunds kommun. 2012b. [<http://www.lund.se/Medborgare/Bygga-bo--miljo/Parker-och-natur/Naturvard/Lunds-parker/5/>] läst 2015-04-06

Lunds kommun. 2013. [<http://www.lund.se/Medborgare/Bygga-bo--miljo/Parker-och-natur/Naturomraden/Hackeberga-Nvo/>] läst 2015-04-06

Lunds kommun. 2015. [<http://www.lund.se/Medborgare/Bygga-bo--miljo/Parker-och-natur/Naturvard/Lunds-parker/5/>] samt [<http://www.lund.se/Global/Förvaltningar/Tekniska%20förvaltningen/Parkochnaturkontoret/Kartor/Häckebergarundan%20vandra%20långt.pdf>] lästa 2015-01-06

Lunds kommun, Häckebergaskolan. 2015. ”Allemansrätten – Tema vid Vattenmöllan”. [<http://www.lund.se/Grundskolor/Grundskola-Genarpsskola/Tillbehor/Nyheter/Allemansratten---Tema-vid-Vattenmollan/>] läst 2015-04-01

Lunds turistbyrå. 2014. [<http://www.visitlund.se/en/inspiration/nature-areas>] läst 2014-12-28

Länsstyrelsen Malmöhus län. 1976. Beslut - Förordnande som naturreservat. [http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/lund/hackeberga-naturreservat/1281_213_Hackeberga.pdf] hämtad 2015-02-01

Länsstyrelsen Malmöhus län. 1987. Skötselplan för Häckeberga naturreservat. [http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/lund/hackeberga-naturreservat/1281_213_Hackeberga_skp.pdf] hämtad 2015-02-01

Länsstyrelsen Malmöhus län. 1993. Beslut – Bildandet av naturreservatet Dörröds fälad i Lunds kommun. [http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/lund/dorrods-falad/1281_210_Dorrods_falad.pdf] hämtad 2015-01-04

Länsstyrelsen Skåne, 2003. Från Sandhammaren till Kullaberg – Naturvårdsprogram för f.d. Malmöhus län. ISSN 1402-3393.

Länsstyrelsen Skåne. 2006a. Kulturmiljöprogram – värdefulla kulturmiljöer i Skåne, [<http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/sarskilt-vardefulla-kulturmiljoer-i-skane/Pages/index.aspx>] läst 2015-03-01

Länsstyrelsen Skåne. 2006b. Kulturmiljöprogram – Romelåsen, Lyngby, Genarp, Häckeberga, [<http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/sarskilt-vardefulla-kulturmiljoer-i-skane/lund/Pages/Romeleasen-Lyngby-Genarp-Hackeberga.aspx>] läst 2015-03-01

Länsstyrelsen Skåne. 2006c. Kulturmiljöprogram – Skogen i jordbruket, [<http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/historia-utveckling/skogens-landskap/skogen-i-jordbruket/Pages/index.aspx>] läst 2014-12-27

Länsstyrelsen Skåne. 2008. Backlandskapet söder om Romeleåsen (N87),
[http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/publikationer/pluskatalogen/Pages/N_87.aspx?keyword=riksintresse+natur] läst 2015-02-01
<http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/sv/publikationer/pluskatalogen/N87.pdf>] hämtad 2015-02-21

Länsstyrelsen Skåne. 2014a. Översyn av riksintressen för friluftslivet – Romeleåsen med Skrylleområdet
[<http://lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/planfragor/aktuella-planeringsfragor/Översyn%20av%20riksintresseområden%20för%20friluftslivet/14.%20Romeleåsen%20med%20Skrylleområdet.pdf>] hämtad 2015-02-21

Länsstyrelsen Skåne. 2014b. Utflyktsguide ska locka ut stadsborna.
[<http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/nyheter/2014/Pages/lansstyrelsens-utflyktsguide-ska-locka-ut-stadsborna.aspx>] hämtad 2014-12-29

Länsstyrelsen Skåne. 2015a. Häckeberga naturvårdsområde,
[http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/lund/hackeberga-naturvardsomrade/Pages/_index.aspx] läst 2015-01-04

Länsstyrelsen Skåne. 2015b. Informationsskylt för allmänheten - Risen,
[http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/lund/risen/Risen_low.pdf] hämtad 2015-02-21

Länsstyrelsen Skåne. 2015c. Häckeberga Degebergahus,
[http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/lund/hackeberga-Degebergahus/Pages/_index.aspx] läst 2015-01-04

Länsstyrelsen Skåne. 2015d. Häckeberga Husarahagen,
[http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/lund/hackeberga-Husarahagen/Pages/_index.aspx] läst 2015-01-04

Länsstyrelsen Skåne. 2015e. Häckeberga Skoggård,
[http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/lund/hackeberga-Skoggard/Pages/_index.aspx] läst 2015-01-04

Länsstyrelsen Skåne. 2015f. Backlandskapet söder om Romeleåsen,
[<http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/plan-och-byggfragor/kartor-och-planeringsunderlag/naturvardsprogram/landomrade/svedala/1-romeleasen/Pages/index.aspx>] läst 2015-02-21

Länsstyrelsen Skåne. 2015g. Djur och natur – Friluftsliv,
[<http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/djur-och-natur/friluftsliv/Pages/default.aspx>] läst 2015-04-12

Länsstyrelsen Skåne. 2015h. Utflyktsguide till Skånes naturreservat.
[<http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/friluftsliv/Naturkalender/Utflyktsguide%20till%20Skånes%20reservat%20alla%20språk/Utflyktsguide%20SVE%20juli%202014.pdf>] nedladdad 2015-01-05

Länsstyrelsen Skåne. 2015i. Discover Skåne's Nature Reserves.
[<http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/friluftsliv/Naturkalender/Utflyktsguide%20till%20Skånes%20reservat%20alla%20språk/Utflyktsguide%20ENGELSK%20Webb%20july2014.pdf>] nedladdad 2015-01-05

Länsstyrelsen Skåne. 2015j. Entdecken Sie Skånes naturschutzgebiete.
[<http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/friluftsliv/Naturkalender/Utflyktsguide%20till%20Skånes%20reservat%20alla%20språk/Utflyktsguide%20TYSKA.pdf>] nedladdad 2015-01-05

Länsstyrelsen Skåne. 2015k. Udflugtsguide til Skånes naturreservater.
[<http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/friluftsliv/Naturkalender/Utflyktsguide%20till%20Skånes%20reservat%20alla%20språk/Utflyktsguide%20DANSKA%20juli2014.pdf>] nedladdad 2015-01-05

Malmö kommun. 2015. Naturreservat. [<http://malmo.se/Kultur--fritid/Idrott--fritid/Natur--friluftsliv/Natur--och-rekreatiomsomraden/Naturreservat.html>] läst 2015-04-12

Malmö Terrängcyklister. 2015. Mötesplatser - Genarps IP,
[http://malmoterrangcyklister.se/veteranblogg/?page_id=346] läst 2015-02-21

Miljödepartementet. 2010. Förordning (2010:2008) om statsbidrag till friluftsförbund,
[http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Forordning-20102008-om-stat_sfs-2010-2008/] läst 2015-02-01

Naturvårdslag (1964:822), 7§, Naturreservat,
[<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19640822.htm>] läst 2015-02-01

Naturvårdslag (1964:822), 19§, Naturvårdsområde,
[<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19640822.htm>] läst 2015-02-01

Naturvårdsverket. 2006. Tema Fakta - Hushållning med värdefull natur, Riksintresse för naturvård och friluftsliv. [<http://www.naturvardsverket.se/Nerladdningssida/?fileType=pdf&downloadUrl=/Documents/publikationer/620-8253-1.pdf>] hämtad 2015-02-21

Naturvårdsverket. 2015a. Sökverktyget Skyddad natur,
[skyddadnatur.naturvardsverket.se/#Hackeberga] sökning utförd 2015-01-04

Naturvårdsverket. 2015b. Beskrivning av former för naturskydd,
[<http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Beskrivning-former-for-naturskydd/>] läst 2015-01-04

Nilsson, J. (red.) Berglund, M., Kavcic, K., Davidsson Lundh, G., Löfberg, M., Kristersson, M., Sandell, M., Pålsson, K-J., Nilsson, K., Länsstyrelsen Skåne, 2012, ”Värna, Vårda, Visa Skåne”, [http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/skotsel_skyddad_natur/Pages/varna-varda-visa.aspx] samt [http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/Värna_vårda_vis/Regional_plan_Värna_Vårda_Visa_webbfil.pdf] Hämtad 2015-04-05

Nilsson, J. Länsstyrelsen Skåne. 2015. Muntligen. Intervju 2015-02-18

Näringsdepartementet. 2002. Betänkande från Statsskogsutredningen, SOU 2002:40, Statlig skog och skyddad mark, kap 1-11, [<http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/2125>] samt [<http://www.regeringen.se/content/1/c4/21/25/48b02333.pdf>] läst 2015-04-06

Outdoor N55°. 2015. [<http://www.outdoor55.se>] läst 2015-02-21

Pastis (Bjålevik, Per). 2013. ”Mera MTB på Skåneleden”, [<http://pastis.tauzero.se/2013/mera-mtb-pa-skaneleden/>] samt ”Om Pastis”, [<http://pastis.tauzero.se/om/>] läst 2015-02-21

Persson, L. 2012. Malmö muséer. Kulturarvsenheten. Rapport 2012:006. Landsbygdens landskap i Lunds kommun – En studie av landskapets historiska utveckling från tidigt 1800-tal och befintliga kulturmiljövården utanför de större tätorterna. [http://malmo.se/download/18.7de6400c149d2490efb52ffc/1417096055165/Rapport_2012_006_1ow.pdf] nedladdad 2015-04-12

Region Skåne. 2015. Skåneleden - Vanliga frågor och svar [<http://www.skaneleden.se/bra-att-veta/vanliga-fragor-och-svar/>] läst 2015-04-06

Riksantikvarieämbetet, 1987. Sökverket Fornsök [<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html?tab=3&page=1&objektid=10123000880001>] sökning utförd 2015-01-05

Riksantikvarieämbetet. 2012a. Riksintressen för kulturmiljövården -Skåne län (M), [http://www.raa.se/app/uploads/2012/06/M_riksintressen3.pdf] hämtad 2015-02-01

Riksantikvarieämbetet. 2012b. Kulturmiljövårdens riksintressen – I allas intresse, [http://www.raa.se/app/uploads/2013/01/Kulturmiljovardens-riksintressen-i-allas-intresse_web.pdf] hämtad 2015-02-01

Riksarkivet. 1845. handlingar rör. Sv. Konungahus 2105:01 citerad i Almstedt Jansson, M., Ebenhard, T. & de Jong, J. (red.) 2011. *Naturvårdskedjan – för en effektiv naturvård*. CBM:s skriftserie 48. Centrum för biologisk mångfald, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala

Riksarkivet, ÄK 745 Vol 2, Skogshushållningskommittén 1856 citerad i Almstedt Jansson, M., Ebenhard, T. & de Jong, J. (red.) 2011. *Naturvårdskedjan – för en effektiv naturvård*. CBM:s skriftserie 48. Centrum för biologisk mångfald, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala

RTS, Rese- och turistnäringen i Sverige. 2009.

[<http://www.travelindustry.se/pls/nvp/Document.Show?CID=4100&MID=753>], läst 2015-01-05.

RÅSK, Romeleås- och sjölandskapskommittén. 2015.

[<http://www.romeleasen.se/sv/slottsslingan/vastra-slingan/16-allmanningen-hackeberga-falad/>], läst 2015-04-12.

Sandell, M. Länsstyrelsen i Skåne län. 2013. Utflyktsguide till Skånes naturreservat. ISBN 978-91-87423-10-9.

SFS (svensk författningssamling) 1987:259, Jaktlag, 27§,

[<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19870259.htm>] läst 20 feb 2015-02-20

SFS (svensk författningssamling) 1998:808, Miljöbalk, 1:a avd, 1 kap, 1§,

[<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19980808.HTM>] läst 2015-02-01

SFS (svensk författningssamling) 1998:808, Miljöbalk, 2:a avd, 4 kap, 2 §,

[<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19980808.HTM>] läst 2015-02-01

SFS (svensk författningssamling) 1998:808, Miljöbalk, 2:a avd, 7 kap, 4 §,

[<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19980808.HTM>] läst 2015-02-01

Skåneleden. 2015a. Etapp 15 Allmänningen - Glamberga-.

Webbsida på svenska

[<http://www.skaneleden.se/leden/sl-2-nord-sydleden/15-allmanningen-glamberga/>],
läst 2015-04-12,

Karta

[http://www.skaneleden.se/media/70031/Skåneleden_NS15.pdf],
nedladdad 2015-04-12,

Beskrivning som pdf

[http://www.skaneleden.se/media/89538/ns_15_text.pdf], nedladdad 2015-04-12,

Webbsida på tyska

[<http://de.skaneleden.se/der-weg/sl-2-nord-sydleden/15-allmanningen-glamberga/>] läst
2015-04-12,

Webbsida på engelska

[<http://en.skaneleden.se/the-trail/sl-2-nord-sydleden/15-allmanningen-glamberga/>] läst
2015-04-12

Skåneleden. 2015b. Etapp 15A Glamberga - Allmanningen.

Webbsida på svenska

[<http://www.skaneleden.se/leden/sl-2-nord-sydleden/15a-glamberga-allmanningen/>],
läst 2015-04-12,

Karta [http://www.skaneleden.se/media/70034/Skåneleden_NS15A.pdf],

nedladdad 2015-04-12,

Beskrivning som pdf

[<http://www.skaneleden.se/media/84035/Etapp%2015A%20Glamberga%20-%20Allmanningen.pdf>],

nedladdad 2015-04-12,

Webbsida på tyska

[<http://de.skaneleden.se/der-weg/sl-2-nord-sydleden/15a-glamberga-allmanningen/>] läst
2015-04-12,

Webbsida på engelska

[<http://en.skaneleden.se/the-trail/sl-2-nord-sydleden/15a-glamberga-allmanningen/>] läst
2015-04-12

Skåneleden. 2015c. Häckeberga runt.

Webbsida på svenska

[<http://www.skaneleden.se/leden/hackeberga-runt/>],
läst 2015-04-12,

Webbsida på tyska

[<http://de.skaneleden.se/der-weg/rundwanderung-hackeberga/>],
läst 2015-04-12,

Webbsida på engelska

[<http://en.skaneleden.se/the-trail/around-hackeberga/>],
läst 2015-04-12

Sydsverige.dk. 2015. Vandrerruten fra nord til syd på Skåneleden.

[<http://www.sydsverige.dk/?pageID=355>], läst 2015-04-12

VisitSweden. 2009. [[http://www.visitsweden.com/sweden/PressRoom/Local-press-](http://www.visitsweden.com/sweden/PressRoom/Local-press-rooms/US/Press-releases/Press-releases-2009/Seven-Best-Experiences/)

[rooms/US/Press-releases/Press-releases-2009/Seven-Best-Experiences/](http://www.visitsweden.com/sweden/PressRoom/Local-press-rooms/US/Press-releases/Press-releases-2009/Seven-Best-Experiences/)], läst 2015-01-05.